

*GÖNÜLDEN
ESİNTİLER (IV)*

*RİSALE-İ
"LÜBB-ÜL LÜB VE SIRR-ÜS SIRRI"*

"ÖZÜN ÖZÜ" VE "SIRRI SIRRI"

OSMANLICA ASLINDAN ÇEVİREN
NECDET ARDIÇ

NECDET ARDIÇ SERİSİ
IV

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	
TAKDİM.....	
BİRİNCİ TUR.....	
İKİNCİ TUR.....	
ÜÇÜNCÜ TUR.....	
DÖRDÜNCÜ TUR.....	
BEŞİNCİ TUR.....	
ALTINCI TUR.....	
YEDİNCİ TUR.....	
HİKAYEÎ FİL.....	
HAZARAT-I HAMSE	
GAYBÎ MUTLAK.....	
ALEMİ CEBERUT.....	
ALEMİ MELEKÛT	
ŞUHÛDÛ MUTLAK.....	
ÎNSAN-I KAMİL.....	
BİRİNCİ SEFER.....	
İKİNCİ SEFER.....	
ÜÇÜNCÜ SEFER	
TEKVİN MAKALESİ.....	

Ö N S Ö Z

MUHTEREM okuyucum Bu kitap Muhyiddin-i A'rabî Hazretlerinin “*Fütuhât-ı Mekkîyye*” isimli kitabından alınan bazı bölümlerinin, İsmail Hakkı Bursevi Hazretleri tarafından açıklamalardan meydana gelmiştir.

Biz de Osmanlıca aslından bu gün okunacak hale getirmek istedik ki, çok değerli bu küçük eser meraklılarının elinde, kendilerine yol gösteren bir kılavuz olsun.

Esasen daha evvelce de bir çok çevirileri yapılmıştır.

Sevgili okuyucum, bu kitabın yazılışında, dizilişinde, basılışında, bastırılışında, emeği ve hizmeti geçenleri saygı ile yadet, geçmişlerine hayır dua et, ALLAH (c.c.) gönlünde feyz kapılan açsın.

Yarabbi bu kitaptan meydana gelecek manevî hasılatı evvela acizane, Efendimiz Muhammed Mustafa S.A.V. Efendimizin ruhuna, sonra merhum Adalet Teyzemizin ruhuna ve bütün uşşaki canların ruhlanna hediye eyledim,

Necdet ARDIÇ UŞŞAKÎ
TEKİRDAĞ

TAKDİM

Hamd O'nun Dostluğuna... Salat, O'nun Resülüne...

Bu risalenin yazılmasının, ihyasının, vücuda gelmesinin sebebi şu olmuştur: Hazreti Kutb-el ve Şeyhi alelittlak Muhyiddin-i A'rabi "*Fütühat-ı Mekkiyle*" isimli kitabında, Hakikate ve Marifete dair bazı meselelerin özünü etraflıca anlatmıştır. Ancak eser Arab diliyle yazılmış olduğundan, bu dilden mana çıkartamayan kardeşlerim için o hakikatler "**gizli bir hazine**" olmaktan ileri gitmemiştir.

Muhalefet etmeye gücümün yetmediği, Efendimiz Hazretleri Aleyhisselam, eserin Türkçeye tercüme edilip, "**gizli hazine**"nin zahire çıkartılmasını emrettiler.

"**Emre uyan memur mazurdur**", kaidesine binaen imkan dairesinde tercemesine başlandı.

Gerektiğinde, lüzumu görüldüğünde bazı faydalı ilaveler de yapıldı. Hakikatte, bu hakir ve elde yazan kalemin, atıcı ile elindeki yazı misali olduğuna şüphe edilmeye!..

Mesela, bir kadeh içki ile kendinden geçen kimse, sarhoşluk halinde bazı şeyler konuşsa, o kelim kendi fiiliyle değil, içkinin fiiliyledir, içki söyletti, derler...

Üzerinde baygınlık alameti olan kimse bazı sözler söylese, cin söyletti, derler; ve sözünü mazur görürler.

Evliya, Hakk'ın kudret eli ve kudret dilidir. Nitekim hadîs-i kudsîde şöyle buyrulur:
"**iza ahbibtü abden küntü lehü yed'en ve lisanen**"
"**Kulumu sevdiğimde onun eli ve dili olurum.**"

Durum bu hadîste belirtildiği gibi olunca, bu hakirin lisanında söyleyen O olursa, acaba mi olur?..

Yine Kur'anı Kerim *Enfal Suresi 8. sure 17. ayette*;

"**ve ma remeyte iz remeyte ve lakinnallahe rema**"

"**Attığın zaman sen atmadın, Allah attı!..**" Hükmü bu manaya şahittir ve tasdik eder.

Ve gene işaretleriyle bu risaleye "**LÜBB-ÜL LÜB**" ve "**SIRR-ÜS SIR**" yani "**ÖZÜN ÖZÜ**" ve "**SIRRİN SİRRI**"_adı verildi.

Bu arada hata ve eksikliklerimin af ve hoşgörüsüyle karşılanacağım umarım. Zira insan unutmaya mahalli değil midir?

"**Vema tevfiyke illa billahi, aleyhi tevekkültü ve ileyhi ünib**"
"**Muvaffakiyet Allahladır, O'na dayanır ve O'na güvenirim.**"

ÖZÜN ÖZÜ VE SIRRİN SİRRI

Hazreti Şeyhin “*Fütühat-ı Mekkîyye*”sinde açıklamayı arzu ettiği meselelerden biri de “**ARİF**” hakkındadır.

“Feiza kanel arifu arifen hakikaten felem yetekayyed bimutekadin...”
“Bir irfan sahibi hakikaten arif olduğu zaman, bir itikad ile kayıdlanmaz...”

Bir irfan ehli, kendi hakikatine arif olsa, bir itikada uyup, diğerlerine uymamazlık etmez. Yani **Arif-i Billah**, itikadında heyula gibi olup, heyula ise, her ne suret olursa olsun kabul edip, cümlesine mahal ve mekan olur. Ve haddizatında kendinde ne bir başkalaşma ne de bir değişme vaki olmaz.

Ve hangi surete bürünürse burunsun, yine zatında kendi aslı üzerinedir. Arif-i billah her türlü itikadı kabul edip, herhangi bir itikadla mukayyed olmayıp, ilahi bilgideki yeri üzere olan itikadında. daim ve sabittir.

Bununla beraber, cümle itikadları da câmi ve havi olup, cümlesinin aslına vakıf olar-ak, bütün itikadları kapsamına alır. Özünü bildiği şey, dıştan hangi surete bürünse. gaflet etmeyip ve bir suret ile de kayıtlanmayıp, her yüzde müşahede edici olur.

Beyit:

**Tecelliyatı hüda iledir iki cihan,
Cemal-i hakka nazar eyle, dilediğin yandan.**

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

“Ehl-i cennet, cennete dahil olduğunda. Hak Subhanehu ve Teâlâ Cemâl ile Kemâlinden kibriya perdesini kaldırıp:

“Ene Rabbükümül ala”

“Yıllardır görmeyi arzuladığımız âlâ. Rabbınız benim,” diye zuhur eder... Onlar Rabbın bu tecellisini inkar edip;

“Hayır, Asla!..” diyerek feryad u figan ederler.

Bu tecelli değişik şekillerde üç defa daha tekrar eder.

Ve onlar da tekrar tekrar inkar ederler.

Sonra Hak onlara, **“Rabbınızla sizin aranızda bir işaretiniz var mı?..”** diye hitab eder...

Onlar da **“evet”** derler.

Ondan sonra herkese, kendi **zannı** ve **itikadı** üzere olan tecelli ile tecelli eder. Onlar da bu defa kabul ederler.»

Nitekim şerefli hadîste:

“ineküm seteravne rabbüküm kema teravnel kamere leyletel bedri,” buyrulur...

“Ayn ondördüncü gecesı kameri nasıl görürseniz, Rabbinizi de öyle aşikar göreceksiniz!..”

Amma **“Arif”** olanlar ilk emirde, gördükleri gibi hemen **kabul** ederler. Zira bunlar, cümle itikadı câmi olup, bir itikadla kayıtlı değillerdir.

Beyt:

**Bugün her kim görürse yârin,
Gören onlardır yarın.**

**Ne bilsin orda bildârm,
Onlar burada a'malardan.**

Nitekim Hazreti Kur'anda buyrulur:

Nitekim Hazreti Kur'anı Kerim *İsra Suresi 17. sure 72. ayette;*

“ve men kane fiy hazihî a'mâ fehüve fiyl ahireti a'mâ

“Kim burada a'ma olup rabbini göremezse, ahirette de amadır!”

Ve bu sebepten ahirette de Hakkı görmek ona nasip olmaz. Hak Teala'dan ricamız şu ki, kullarını taklidden ve mecazî itikadla kayıdlanmaktan esirgesin. Amin.

Eğer sual edilirse ki:

- Arifin kendi hakikatına arif olması ne şekilde hasıl olur?..

Cevab:

- Kendisinin hakikatına vasıl olmuş, “Arif-i Billah” olan bir Zata canı gönülden tabi olup, O'nun ahlakiyle ahlaklanmakla olur.

Hazreti Kur'anı Kerim *Maide Suresi 5. sure 35. ayette:*

“vebtegu ileyhil vesiyete” buyrulur.

- Beni bulmak isterseniz, beni bulmuş kullarım vardır, onları izleyiniz!..

Onlar size vesile olup, bana ulaştırırlar; manasına gelir bu ayet...

Onlara hizmet etmekle, kişi kendini bulup, nerden gelip, nereye gideceğini ve ne için gelip, halen ne makamda olduğunu anlar...

Bu aleme gelmekten murad ve maksad şudur:

**“küntü kenzen mahfiyyen, feahbebtü en u'rafe
fehalektül halka liu'rafa bihi..”**

Şeklindeki Kudsî Hadîste belirtildiği üzere;

“Ben bir gizli hazineydim, bilinmekliğimi arzu ettim ve bu halkı halkettim.”

Ancak, ey aşık, Hakkı bilmen yalnız, kendi **nefsine arif olmakla** mümkün olur.

Nitekim hadîs-i şerifte:

“Men a'refe nefsehu fekad a'refe rabbehu..”.

“Kim nefsine arif olursa, o rabbine arif olur!” buyrulur.

Aksi dahi böyledir. Yani, nefsini bilmeyen Rabbini bilmez. Ehline malumdur.

Bu hadîs-i şerif hakkında havas ve avam anlayış derecelerine göre çeşitli manalar vermişlerdir, İnşaaallahu teala havas katında olan bir mana burda beyan olunacak...

Bu makamda **yedi tur** müşahade edilmiştir.

BİRİNCİ TUR

Bir kimse kendi cisminde, bedeninde tasarrufu olan cüz'i ruhunun varlığını idrak edip anlarsa, birinci tura dahil olur, ki buna Nefs-i natika yani konuşan nefis derler.

Vahdet, ehli katında; nefis, kalb, ruh, akl, sırr; hepsi tekdir, ancak sıfatı değişikçe birer itibarî suret ve isim alır, derler.

Nefs-i natıka, cisim ve cisme mensup arazdan değildir. Cesedin dahilinde ve haricinde tasarruf eder. Mekansız ve nişansızdır. Vücutun belirli bir yerinde yerleşmiş olmayıp, her nereye parmak bassan tümü orada mevcuttur.

Parçalanma ve bölünmesi dahi mümkün olmayıp, şahsın elinde tutan, gözünde gören, dilinde söyleyen, kulağında işiten ve ayağında yürüyen velhasıl bütün organlarında tasarruf eyleyen odur. Bedenin bütün parçalarının her bir cüzünde zatıyla ve tümüyle mevcuttur. Bütün bedeni kuşatmış bir halde ve de herşeyden ötedir. Eğer, bedenin parmağı, eli, ayağı kesilse, ona hiç bir eksiklik veya son bulma ulaşmaz. Hatta bütün bedene son gelse, ona fena ve zeval gelmez. O yine eskiden olduğu gibi merkezinde daim ve kaimdir.

Ayrıca buna daha pek çok misaller verilebilir. Kişi kendi nefsinin ne olduğunu böylece bilip anlayınca **ikinci tura** doğru yola çıkar...

İKİNCİ TUR

Birinci turu idrak ettikten sonra ikinci tura doğru yönelen kişi ufuklara, yani zahirî alemin derinliklerine bakar... Afakta olan nefs-i külliye nazar eder, ki ona, akıl, izafî olan külli ruh dahi derler: Halifetullahtır!.. O cisim ve cisme mensup değildir... Semaların ve yerlerin içinde de, dışında da değildir. Bütün mevcudatı kuşatır, onlarda tedbir ve tasarruf eder...

O'na nisbetle; alâ, illîyin ile esfel safilîn yani yüksekliklerin en yükseği ile en alt, ya da diğer bir ifade ile en latif ile en kesîf birdir... Her mertebede zatı ile tümüyle mevcuttur. Parçalanma ve bölünme kabul etmez. Bütün gökler ve yerler tümüyle yok olsalar, bu yokluş ona hiç bir eksiklik, bölünme vermez...

Mesela güneş buna misal olabilir... Alemde ne kadar evler, saraylar yapılsa, hepsine güneşin aydınlığı vurur; ancak, her eve penceresi kadar yansıma yapar... Ayrıca, bütün evler ve saraylar harap olsa ve yıkılsa, güneşe bir zarar ve son gelmiyeceği gibi; Hak Teala'da ne kadar insan ve hayvan halketse Ruh cümlesine hayat verip, tedbir ve tasarruf eder. Ve ne kadar ruh sahibi ölürse olsun, Ruh-u izafî aslı üzere olduğu gibi daim ve bakî olup, merkezinde sabittir.

Eğer bu hali de idrak edersen, ikinci turun hakikatin! idrak etmiş olursun.

ÜÇÜNCÜ TUR

Üçüncü tura yükseldiğinde, cüz'î ruhunu, külli ruhda fani ve yok görüb; külli izafi ruh ile kendini zinde bulursun... Yani, ruhunun, ruhu külli; aklının, akli külliye mensup olduğunu hakkal yakın müşahade edip anlarsın... Bu üçüncü tur, üçüncü aşamadır. Buradan da ilerlersen, **dördüncü tura** geçersin...

DÖRDÜNCÜ TUR

Bu turdaki ilerleme halinde, kendi ruhunu, rüh-u izafide fani gördükten sonra; ruh-u izafiyi dahi Hakkın Zatında mahvolmuş, yokolmuş müşahede ederek, parçalanmaktan ve bütünlenmekten kurtulursun!..

Böylece, bütün fiilleri, Hakkın fiilinde; bütün esma ve sıfatı, Hakkın esma ve sıfatında, bütün zatlari da Hakkın Zatında yokolmuş görüp; ilmelyakîn ve hakkalyakîn müşahade haline geçersin...

“İa mevcuda illa hu!..”

“Mevcudat yoktur ancak O vardır!..”

ve;

“Ieyse fiy cübbetül vücude sivahu!..”

“Tek vücud cübbesi içinde ondan gayri yoktur!..” gibi sözlerin manalarına zevk ve hal ile vakıf olursun.

Hazreti Kur’anı Kerim *Mümin Suresi 40. sure 16. ayette*

İimenil mülkü’l yevme lillahil vahidil kahhæri

“Anda mülk kimindir?.. Vahid ve Kahhar Allah’ındır!..”. hitabının manası çözüdür... Bu mana ve ifadeye vakıf olarak, zahirde Hak’dan gayri mevcut olmadığına arif olursun...

Misalen anlatılan dört turdan; 1. turda **enfüs** (iç) alemi; 2. turda **afak** (dış) alemi; 3. turda **enfüs ve afakın** bir şey olduğunu; nihayet 4. turda da cümlesinin **Hakkın Zatında** mahvolmuş olduğunu anlattık...

Bunları da idrak ettiysen **beşinci tura** doğru yoluna devam edersin.

BEŞİNCİ TUR

Beşinci turun da hali şöyledir...

Evvelce belirtilen turların derecelerini birleştirip, öylece müşahade edersin. (Varlık O’dur dersin)... Bu makamın sahibine “İBN’ÜL VAKİT” yani “VAKTİN OĞLU” tabiri kullanılır.

Bu hal de idrak edilirse **altıncı tura** devam edilir.

ALTINCI TUR

Altıncı turun halini idrak eden, herşeye “AYNA” olur!.. Ve bu makamda salık, **KENDİNDEN** gayri kimseyi göremez mevcudatta!.. Bütün eşyayı kendine bağılı olarak müşahade eder.

“Cübbemin içinde Allah’dan gayri yok!..”

ve,

“İki alemde de gayrim var mı ki!..” demeye başlar...

Herşey O'na ve O herşeye AYNA olur... Belki ayna ve aynadaki akis dahi kendidir!..

Bundan evvel “İBN'ÜL VAKİT” makamında idi ve
“allah'dan gayrı mevcut yoktur!..” diyordu...

Bu makamda kemale erişüğünde ise şöyle der:
“Mevcudat yoktur, ancak ben varım!..”

Ve bu makama “EBU'L VAKT” yani “VAKTİN BABASI” denir.

Şayet bunları da idrak edersen, **yedinci tura** doğru yola devam edersin.

YEDİNCİ TUR

Yedinci turda salık, külli bir fena ile kendini kaybedip, halis tam yokluğa erer... Bundan sonra beka içinde beka hasıl olur, ne hal ve ne de makam ile sıfatlanır...

Müşahede ve marifet tamamıyla kaybolur. Bu halin tarifi ve izahı olmaz. Zira, burası tam bir yokluk makamıdır!..

Makam dememiz dahi sadece izah gayesiyledir... Yoksa bu mertebe sahibi için ne makam olur, ne nişan!..

Ancak ehl-i zevk olanlar, zevk ile bu hali yaşarlar, anlarlar.

Arif bu makarna vasıl olduktan sonra ki burası “makam-ı cem”dir.

“Cem”den farka gelirse Hakkanî bir vücud ve onu süsleyen yeni bir elbise verirler... Böylece de hakikatine arif olur...

Bu da, hadîs-i şerifteki “rabbını bilir” hükmünün sırrını anlamaktır. İşte böylece Hak'ka arif olunur; ve mecazi bir itikadla kendini kayıd altına almaz...

Beyt:

**Ölmeyince bulamadım yolu Hakk'a,
O'ndan oldum Hay ve yaşadım beka.
Kendimi kendim yitirdim, yine bulam kendimi,
Hep olursun, hiç edince kendi benliğim!..**

Bundan sonra arif bildi ki, bütün afak ve enfüste tecelli eden bir ZAT ve bir hakikattir... Başkası yoktur!. Cümle varlık bir varlık, bir can, bir tendir!.. Hakikat birdir, parçalanmış ve bölünmüş değildir. Görünen her şey, zuhur yeri ve aletidir... Her zuhur yerinde tümüyle zahir olur... Bir zerrede dahi tüm esma ve sıfatıyla mevcuttur...

Herkes itikadına ve zannına göre, her mertebede, her mahal ve makamda ayn bir yüz gösterir!..

Zahirde de, Batında da tasavvur olunan, her akılda makul, her gönülde mana, her kulakta işiten, her gözde gören O'dur!.. Bir yüzden tecellî eder, bir yüzden bakar... Aşık ve maşuk, talib ve matlûb, itikad eden ve edilenin hep tek şey olduğunu anlayıp, vahdete erince, artık arif tek bir itikad ile kendini kayıdlamaz!..

Böylece de, baştaki “arifin tarifi” anlaşılmış olur.

HİKAYE...

Birkaç âmâ bir yerde toplandıktan sonra aralarında konuşurlar:
“Acaba biz bir fili görebilir miyiz?..”

Bir zaman sonra bir fil çobanı rastlar bunlara, ve alıp götürür bir filin yanına...
Âmâların kimi filin kulağına, kimi ayağına, kimi karnına, kimi hortumuna yapışırlar...

Sonra da başlarlar aralarında tartışmaya...

- Ayağına yapışan, filin “**direk gibi bir hayvandır bu**” der...

- Kulağını tutan, “**sofra gibidir,**” der fil için...

- Karnını tutan “**küp gibi**” olduğunu,

- hortumunu tutan “**yılana benzer**” olduğunu iddia eder...

Velhasıl, kim hangi uzvu tutmuş ise, tuttuğu uzva göre itikad ederler fil hakkında...

İşte taklid ehlinin hali de böyledir... Bir inanca mahsus olarak ve o inanç ile mahpus kalarak kendi kendilerini kayıtlarlar...

Beyt:

**Ölçüde kim kaldı bugün mahpus,
Düşüp toprağa oldu tünden meyus!..**

Halbuki kendi hakikatine arif olan bir “**arif-i billah**” herhangi bir itikad ile kendini kayıtlamaz... Nitekim daha evvelce de anlatıldı. Sen de ehlini bulup, onun vesilesiyle kendine arif olursan bunları anlarsın.

Yine arifin kendi hakikatini daha iyi bilebilmesi için, “**hazaratı hamse-i ilahiyeyi**” (beş ilahî tenezzül mertebesini” de bilmesi zaruridir. Bu sebeble aşağıda onların izahına geçiyoruz.

H Â Z Â R Â T - I H A M S E - İ İ L A H İ Y E

(Beş İlahî Tenezzül Mertebesi)

Bütün bu anlatılanlardan sonra şunu da bilesin ki, Allahu Tealanın zatına ve sıfatlarına nihayet olmadığı gibi hakikatte, alemlerin dahi nihayeti yoktur!.. Zira alemler, Cenabı Hakkın isimlerinin ve sıfatlarının zuhur yeridir... Zuhur eden sonsuz olduğuna göre, zuhur yerlerinin de sonsuz olması tabiidir!..

Kur’anı Kerim *Rahman Suresi 55. sure 29. ayette;*
“**O her an yeni bir şa’ndadır**” (iştendir, zuhurdadır)

Ayet-i kerimesindeki mana gereği, şuuünat-ı ilahiyeye son yoktur... Hatta kudretinin kemalinden, bir kuluna aynı tecelliyi iki defa eylemez... Yeni yeni suret ve görüntülerle tecelli eyler daima, iki kişiye aynı tecelli olmamıştır ve olmaz da!. Kudreti yüce, şanı azametlidir: kendinden gayri ilah söz konusu değildir.

Ne Hakk’a nihayet var, ne de zuhur yerleri olan alemlere bir son vardır!.. Buna rağmen, izah sadedinde alemler için, toplu olarak onsekiz ve tafsilatıyla da onsekizbindir demişler...

Nitekim İbni Abbas radiyallahuanh, Resülullah aleyhisselatu vesselamdan rivayet eder ki:

“Hak tealanın onsekizbin alemi vardır ve bu gördüğünüz dünya o alemlerin bir tanesidir.”

Ancak bu alemlerin hepsi, “hazaratı hamsei ilahi” yani (beş ilahi mertebe), ya da bir diğer günümüz tabiriyle (beş ilahi boyut) ismi altında beş alemde toplanır.

1 - GAYBI MUTLAK

Bu alemin çeşitli isimleri vardır... *Gayb-ı mutlak, alemi lahut*, (ölçü ve şeklin söz konusu olmadığı) *lâ Taayyün alemi*, (bırakma, yayılma, her yana) *sirayet alemi, ıtlak alemi, mutlak â'ma, sırf vücud, mutlak vücud, sırf zat, ümmül kitab, mutlak beyan, yayılma noktası, gaybların gaybı*

Kur'anı Kerim *En'am Suresi 6. sure 59. ayette;*

“ve indehü mefatihul ğaybi la ya'lemüha illa hüve”

“Gaybın anahtarları O'nun indindedir, onları ancak O bilir... buyrulur.

Evet, yukarıda sayılan isimlerin hepsi, aynı mertebenin ismidir... Ve bu itibarla, bu makamda hazret-i Hak, tam bir izzet ve alemlerden istiğna ile anılır.

Hakikatte bu makamda, ne makam, ne mertebe, ne isim, ne resim, ne sıfat, ne sıfatlanan vardır!.. Ancak bu durumun idrak edilebilmesi için tabirlere de lüzum var... Zira, bu mertebede Zat, tam bir tenzihdedir. Henüz esma ve sıfat dairesine tenezzül etmemiştir. Bütün isimlerin ve resimlerin Zat-ı Hakda, yoklukda olduğu makamdır.

Kur'anı Kerim *Ankebut Suresi 29. sure 6. ayette;*

“innallahe leğaniyyün ‘ani’l alemiyne”

“Muhakkak ki Allah alemlerden ganîdir...”

Kur'anı Kerim *İnsan suresi 76. sure1. ayette;*

“hel eta alel insani hıynün mineddehri lem yekün şey'en mezkuren”

“İnsan üzerinden bir zaman geçmedimi ki, o zaman insan anılan bir şey değildi!..”

Kur'anı Kerim *Saffat suresi 37. sure 180. ayette;*

“sübhone rabbike rabbil‘izzeti ‘amma yasıfune”

“Rabbine karşı hayretini derinleştire, rabbın tenzih sahibidir.” Buyruluyor...

Hadîs-i şeriflerde.

“Küntü kenzen mahfiyyen...”

“gizli hazine idim”

“kanallahu ve lem yekun meahu şey'a!..”

“Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi!..” Buyrulmuştur...

İşte yukarıdaki ayet ve hadîsler bu makamı ifade etmektedirer...

Ancak, arif-i billah katında her anda öyledir. Nitekim Hazreti Ali kerremallahu veçhe hazretleri, **“Allah var idi...”** hadisini duyunca;

“El an kema kan!..”

“Bu anda da o andaki gibidir!..” Diyerek, adeta anlatılmak istenen sırrı açıklar mahiyette konuşmuş meseleyi “geçmiş” zamandan çıkartarak, “geniş” zaman içinde, ifade ederek, anlıyamıyanlara yeni bir idrak sahası açmıştır.

(Yani Allah’a göre tek bir an vardır, kendisinden başkası da yoktur. İzafî tüm zamanlar bu an kavramı içinde mahvolmuş hükmündedir.)

2 - ALEM – İ CEBERÛT

İkinci Hazret. *Ceberut, birinci taayyün, birinci tecellî, ilk akıl, ilk cevher. Hakikatı Muhammedîye, ruh-u izaflî, ruhu külli, gaybı muzaf, kitab-ül müb’in* gibi isimlerle çeşitli vasıflara göre isimlendirilmiş alemidir.

“Ümm-ül kitab”da toplu olan her şey bu mertebede tafsilatlanmaya başlar. Ki *Ümm-ül kitab Zattır. İsimler alemi, ayanı sabite, mücerretler alemi, mahiyetler alemi, büyük berzah* da derler, ki hepsi bu mertebenin ismidir... Her biri bir itibarlardır ki ehline malumdur.

3 - ALEM – İ MLEKÛT

Üçüncü Hazret melekût alemidir. Ona *misal alemi, hayal alemi, vahidiyet, ikinci taayyün, ikinci tecellî, idre-i münteha, emr alemi, küçük berzah, tafsil alemi* derler.

4 - ŞUHUD – U MUTLAK

Dördüncü hazret şehadet alemidir. *Mülk alemi, nasut alemi, halk alemi, his alemi, anasır alemi, yıldızlar ve felekler alemi, mevalid alemi* (bunlardan murad, *maden, nebat ve hayvanlardır*) Ve *arşı azîm* dahi bu alemdendir. Cisimler aleminin cümlesini ihata eder.

Bu şehadet aleminin dışında kalan diğer alemlere, “*gayb alemi*” veya “*emr alemi*” derler.

Bu itibarla, alemler ikiye ayrılır... “*Gayb alemi*” ve “*şehadet alemi*”... “*Dünya*” ve “*ahiret*” alemleri) olarak da anılır bu iki alem...

Yukarıda ayrı ayrı belirtilen dört alem, dört derya mesabesindedir. *Mülk, Melekût, Ceberut ve Lahut*... İşte bu dört derya, ezeli ve ebedî olup, başlangıcı ve sonu yoktur.

Birinci derya “*Zat*”tır... “*Lahut*” da derler...

“küntü kenzen mahfiyyen fe ahbibtü en u’rafe”,

“*gizli bir hazineydin*”, hükmüne ve düsturuna göre;

“*Zat’ı ilahî*” coşarak “*ceberut alemi*”ni zuhura getirdi... Ona “*ruh-u izaflî*” de derler...

“*Alem-i Ceberut*” coşunca da, “*alem-i Melekût*” meydana geldi. Ve “*alem-i Melekût*” coşarak “*alem-i Mülk*” zuhura geldi.

Coşmadan murad, zatî meyil ve zatî meyilin gerekliliğidir.

Bu alemlerin hepsi “*tarfetül ayn*”da yani göz açıp kapaması kadar ve hatta çok daha kısa bir süre içinde “*Zat*”tan zuhura geldi...

Nitekim Kur’anı Kerim *Kamer suresi 54. sure 50. ayette*;

“ve ma emrûna illa vahidetün kelemhın bil basarı”

“Emrimiz, bir tek emirdir, Göz kırpması gibidir”

Yani, bizim emrimiz olmaz ancak bir defa göz açıp kapayıncaya kadar yahut daha kıssada olur. Emirden murad “kün” emridir. Bir kere “ol” dedi; göz açıp kapayıncaya kadar, belki de daha da kısa bir sürede dört alem zuhura geldi.

Ancak, bu alemler yoktan değil; Zatî inkılaptan zuhûra gelmiştir! Yoktan zuhura geldi dedikleri hal. Zatı zatında gizli iken, iradesi ile açığa çıktı, demekten İbarettir... Zira, ne yok var olur, ve ne de var yok olur!..

Deryayı Zatin inkîlabından alemler zuhura geldi... Mesela bir derya düşünelim, ondan ikinci derya, ikinciden üçüncü, üçüncüden dördüncü derya zuhur etsin... İşte böylece dört alem meydana geldi... Mesela, hava suya, su buza inkîlab ettiği gibi,

Bu alemlerin cümlesi “nur”dur!.. Bu nur değişik hal ve şekillere girerek, türlü türlü görünür...

Arifler katında ise, evvelce ne idiye, elan da öyledir!.. Bütün alemler BİR Nur deryasıdır; ve daima coşup dalgalanarak tecelli etmektedir...

Kur’anı Kerim *Rahman Suresi 55. sure 29. ayette;*

külle yevmin hüve fiy şe’nin

“her an yeni bir şa’ndadır O” (iştendir, zuhurdadır) Ayeti iktizasınca, o dalga ve coşmalar “Zat”tan gelir ve yine “Zat” a gider...

Kur’anı Kerim *Hud Suresi 11. sure 123. ayette;*

ve ileyhi yürce’u’l emrû küllühü

“Bütün işier O’na döndürülür...”

Kur’anı Kerim *Hud Suresi 11. sure 123. ayette;*

“allahü nürüssemavati vel ardı”

“Allah göklerin ve yerin NUR’udur!..”

Ayet-i kerimelerinin manaları bunları anlatmaya kafidir.

Beyt :

**Cümle alem ZAT imiş, deryayı hikmet imiş,
Hak ile vuslat imiş, lâ ilâhe illallah!..**

Beyt :

**Mutlak vücud denizinin dalgası ne dalgadır ki, daim halk eyler!..
Gerek gizli gerek aşikar, daim ENEL HAK sırrını söyler!..**

Bu denizin deryasına “masiva” adı verilir. Derya ezeli ve ebedîdir, dalgalar da “hadis” yani sonradan oluşan hadiselerdir.

Beyt :

**Kıdemde la mekan, derya üzere derya...
Kesin ki olaylar, deryanın dalgaları...**

Evvel ve ahır, varlık “HAK” dır...

Var görünen masiva ise, mutlak varlıkta var sayılır...

Bütün varlıklar “ZAT-ı MUTLAK”tan meydana gelir. Eğer o tecellî bir an kesilse, o anda hepsi mahvolurdu.

5 - İNSÂN-I KÂMİL

Beşinci fasıl İnsan-ı Kamil'i açıklamaktadır. Bu zikrolunan hazret İnsan-ı Kamil, alemlerin hepsini kapsar, hüviyetinde toplar!.. İnsan-ı Kamil bütün mertebeleri câmidir... "İsmi Azam" makamıdır .. "İsmi Azam" bütün İlahî isimlere câmi olduğu gibi, İnsan-ı Kamil de "Mülk alemi", "Meleküt alemi". "Ceberut alemi" ve "Lahut alemi"nin cümlesini câmidir...

Zahirde ve batında însan-ı Kamil'in kuşatmadığı hiç bir mekan yoktur

Zati bir sirayet ile her şeyde hükmünü yürütür ve belki de o şeyin aynıdır!..

Nitekim Hazreti Ali kerremallahu veçhe buyurur:

"Kendini küçük olarak ZAN edersin, Halbuki alemi EKBER Sensin!.."

Alem Sen'de gizlidir!.. Eğer, bir kamil yetiştiriciye gidip, nefsine arif olursan, cümleyi sende, kendinin de cümlede mevcut olduğunu bilirsin...

İnsan-ı Kamil'in büyüklüğünü şöyle düşünebilirsin: Onsekiz bin alem farzolunsa ki bir havan içinde dövülüp macun hale gelse, bu terkip "İnsan-ı Kamil" olur...

Bu İnsan, onsekizbin alemi, onsekizbin göz ile seyrederek! Her bir aleme dahil olup, o aleme has bir göz ile orayı seyrederek... Duygular alemini his (zahir) gözüyle, makûlatı (akılla anlaşılabilir) akıl gözüyle, manaları da kalb gözüyle seyrederek... Diğerlerin! de ona göre kıyas et!..

Bu alemin, his (zahir) gözüyle, manaları seyredeceğini ZANNEDENLER şüphe içinde kaldılar...

Beyt:

**Yürü, bir göz bul çare eyle,
Bu kez, O'ndan O'na nazar eyle!..**

Alemleri onsekiz bin olarak kabul edenler için esas şöyledir...

Küllî akıl, küllî nefis -ki bunlara (levh ve kalem) de denir-, arş, kürsî. yedi kat sema, dört unsur (ateş – hava – su - toprak), üç mevalid yani (maden – nebat – hayvan).

Bunların hepsi bütün olarak onsekiz eder. Her birini cüz'iyel olarak biner saymışlar ve böylece de onsekizbin alem demişlerdir.

Hakikatta ise, alemler had ve hesaba gelmez... Şu faydalı bilgiyi verelim...

- Yeryüzünde olan *mahlukat*, denizlerde olanın onda biri kadardır;
- yerde ve denizlerde olanlar, birarada sayılsa, ancak göktekilerin onda biri kadardır;
- ve bütün yerde, denizde havada olan *mahlukat* toplansa birinci kat gökteki melaikenin onda biri kadardır;

- yerde, denizlerde, semada ve birinci kat gökte olanlar toplansa, ikinci kat gökteki meleklerin onda biri kadardır;

bu kıyas, yedinci kat semaya kadar bu şekilde devam eder!..

- Yedi kat yerde olan *mahlukat* ve yedi kat gökte olan melaike toplansa, kürsîde olan melaikenin ancak onda biri kadardır...

Kur'anı Kerim *Bakara Suresi 2. sure 225. ayette;*

"vesi'a kürsiyyühüssemavati vel arda"

"O'nun kürsüsü semavat ve arzı ihata eder!.." buyrulmuştur.

Kürsîde, yedi kat gökte, yedi kat yerlerde ve denizlerde olanlar bir araya gelse, cümlesi arşın bir köşesindeki meleklerin onda biri kadardır.

Ve bu *sayılanların cümlesi* müheymîn melaikenin onda biri kadardır.

“Müheymîn melaike”, öyle melaikedir, ki Hak subhanehü teala onları halk eylediğinden beri Hakkın cemalinden bir an gözlerini ayırmayıp, Cemalullahın güzelliğinde hayran olmuşlardır...

Ne kendilerinden ne de başkalarından haberleri vardır. Ne alemin, ne ademin, ne de iblisin halk olduklarını bilmezler!..

Hak tealanın bir yüce meleği vardır, ismine “*RUH*” derler... Başında hesabsız saçları vardır!..

Anlatılan cümle melaike, arş ve ferş “*RUH*”a nisbet edilse, bir insanın elindeki piring tanesi veya saçına takılmış bir inci tanesi gibidir.

Eğer Hak teala emir verseydi, bu cümle varlığı bir lokma ederdi de boğazından bir şey geçtiğini hissetmezdi...

Bu anlatılan cümle şeyler, melekler ve felekler alemi İnsan-ı Kamilin kalbine konsa, var mıdır, yok mudur his etmez!..

Nitekim, Hz. Bayezid bu makama vasıl olunca; taliplerine rağbet etmeleri için şöyle buyurmuştur:

“Lev ennel arşe ve ma fiyha elfe elfe merreten fizaviyetiy min zevaya kalbel arifi ma ehasse bihi!..”

“Arş-ı azim ki - cisimler alemine muhittir- bu kadar azametli ve milyon kere büyüyen arş ve içinde olanlar arifin kalbinin köşelerinden bir köşesine konulsa, arif onu hissetmezdi..”

O gönül ki, yerlere, göklere, arşa, kürsîye sığmayan Allah-u azimüşşanı sığdırmıştır; onun vüs’atı bu mertebede olursa acaib mi olur?..

Nitekim hadîs-i kudsîde:

“ma vesianiy arzı ve la semai velakin veseaniy kalbi abdil müminin”

“Gökler ve yer beni kaplamadı velakin mümin kulunun kalbi beni kapladı!..”

Burada “mü’min”den murad, “İnsan-ı Kamil”dir!..

“Kalbin kaplamasından” murad, o gönülün “Hakkın cemaline ayna” olmasıdır...

Nitekim hadîs-i şerifte;

“el mü’minü mir’atül mü’min!..”

“Mü’min müminin aynasıdır!..” buyrulmuştur.

Birinci “mü’min”den murad, “İnsan-ı Kamil”dir;

ikinci “Mü’min”den murad da, “Hak teala”dır.

“İnsan-ı Kamilin gönlü, Hak tealanın aynasıdır” demek olur.

Hazreti Şeyhi Ekber, arifin kalbinin azametinden haber verip, *Füsü’l-Hikem*’de demiştir ki:

[*Hazreti Bayezid’in haber verdiği arif, cisimler alemine nisbet olan azametini beyandır.*

Ben derim ki: Sonu olmayan mutlak varlık, zuhura getirdiği varlığa, bir son takdir eder, onda dahi aynıyla beraberdir, ve bu birlik arifin kalbinin köşelerinden bir köşesine konsa, onu hissetmez bile..]

Hazreti Şeyhin anlattığı gibi olan azamet sınırlanmaya ve ölçümlemeye, vehim ve kıyasa gelir azamet değildir!.. Ancak, zevk ve hal ile yaşanır... Hak teala bizlere de o zevkleri müyesser eylesin... Amin!..

Hazreti Bayezid bu makamda şu şiiri söylemiştir:

**İlahî sevgiyi kase kase içtim,
Ne şarab tükendi ne de ben kandım!..**

Bu makamda sevgi, sevilenin aynıdır!.. Burada mertebe-i kalbden, ve bu kalbin ihtasından haber verilmiştir, ki bu da ehline malumdur...

Eğer izahı gerekirse, şöyle denir:

Kalbimin aynası ezeli ve ebedi sevgilinin tecelli ve füyuzatına mazhar oldu, ilahi feyizler birbirini takiben ve sıra ile daima nazil olmakta, kalbim de onları kabul etmektedir... Ne sevgi bitti, ne de kalbimin kabulü tükendi ve ne de tükenecektir!..

Bütün bunları anlatmaktan maksadı, İnsan-ı Kamilin azametini ve mertebesini bildirmektir ve dolayısıyla Hak tealanın azametini bildirmektir.

Beyt:

**Keyfiyetim idraktan aciz kalan kişi
Nasıl idrak eder ezeli Cebbar'ı?..**

Eğer cümle ağaçlar ve nebatlar kalem olsa ve bütün denizler mürekkebe olsa, insanlar, cinler ve melekler de katib olsalar ve dahi bu elemin yaratılışından haşre kadar yazsalar, İnsan-ı Kamil'in ahvalinişerhe çalışsalar yine de tamamlamaları mümkün olmazdı.

Nitekim Kur'anı Kerim *Kehf Suresi 18. sure 109. ayette;*

**“kul lev kanel bahrü midaden likelimati rabbiy
lenefidel bahrü kable en tenfede kelimatü rabbiy
velev ci'na bimislihi mededen”**

“De ki, eğer rabbinin kelimelerim (eserlerini) yazmak için bütün, denizler mürekkebe olsa, muhakkak ki rabbimin kelimeleri tükenmeden denizler tükenirdi, bir o kadar yardımcı getirsek bile..”

İnsan-ı Kamil'in bir adı da “ELİF LAM MİM”dir!..

Nitekim Kur'an-ı Kur'anı Kerim *Bakara Suresi 2. sure 1-2. ayette;*

“ELİF, LAM, MİM zalikel kitabü la reybe fihi”

“ELİF LAM MİM işte bu kitabda şüphe yoktur...” buyrulmaktadır.

Nitekim hadîs-i şerifte:

“el İnsan'u vel Kur'anı tev'emanü...”

“İnsan-ı Kamil ile Kur'an ikiz kardeşirler...” buyrulmaktadır.

Evet, yukarıdan beri anlatılan hazarat ve alemler birbirinin aynasıdır. Mülk, melekütun; meleküt, ceberütun; ceberut, lâhutun; ve İnsan-ı Kamil de “halifetullah” olarak, cümlesinin aynasıdır.. İlahi varlığı, kainatı yansıtan bir ayna. İnsan-ı Kamil'in câmi olmadığı hiç bir mertebe yoktur.

Elde olmadan söz uzadı; esasa gelelim...

Hazreti Şeyh buyurmuştu ki;
“Eğer arif, kendi hakikatine arif olursa, muayyen ve belirli bir itikada bağlanıp kalmaz!..”

Arifin kendi hakikatine arif olması, “*İnsan-ı Kamil*” olmasıdır!..
Ve İnsan-ı Kamil’in mertebesi, bu anlatılan vasıflarla belki de binde bir nisbetinde anlatılmaya çalışılmıştır.

Arif, “*İnsan-ı Kamil*” mertebesine vasıl olunca, Hakka mutlak ayna olup. hangi yönde tecelli eylerse, o tecelliye kayıtsız şartsız kabul eder. Allah’ın katında böyle bir mertebeye sahip olan “*İnsan-ı Kamil*” dir.

Ey kardeş, insaf ile düşün... Sahib olduğun bu istidadı zayi etmek sana yakışır mı?..

Kur’anı Kerim *A’raf Suresi 7. sure 179. ayette;*

“kel en’ami bel hüm edallü”

“Sürüler gibidirler, belki daha da şaşkın!”.. buyrulur.

Kendimizi bu derekeye düşürürsek, yazık ederiz!..

Her arzu eden, İnsan-ı Kamil olamaz!..

Ancak, kemale ermiş bir insanın elini tutmak ve ona hizmet etmekle olur...

Hak teala bu istidadı herkese vermiştir; ancak, kusur kişinin kendindedir!.. İstidadını yok eder!.

Kendini bir *mürşid-i kamile* teslim edip, Onun ahlakıyla ahlaklanıp kendi de İnsan ola!..

İnsan’ın kemali, belirli bir itikad ile kayıtlı olmamasıdır! .. Ancak, İnsan-ı Kamil mezhebsiz ve itikadsız sayılmaya...

Onun mezhebi ve itikadı “*ilahî dilek*”de ve “*nefsül emr*”dedir!.. Yani, mezheb ve itikadı mecazî değildir demektir bu.

Bazı ehlüllaha ne mezhebdensin, diye sorulduğunda şu cevabı almışlardır:

“Huda mezhebindenim!..”

Beyt :

Bütün mezhebler kaydından beri ol,

Cümle yolcuların defter başı ol!..

Bazı önde gelen, şeyhlere şu hususu sormuşlar:

[- Gerçi arif-i billah belirli bir itikad ile kendini kayıtlamaz; ancak, halka uyar bir şekilde ve onların akıllarının erdiği mezhebe ve itikada bağlı olarak hareket eder ve meydana çıkar!..

Hadîs-i şerfte; **“kellimunnase ala kaderi ukühim”** yani, **“İnsanlara akılları ölçüsünde konuşunuz”**, buyrulmuştur...

- Eğer, arif kalbinde olanı açsa idi, onu hemen öldürürlerdi!!!... Bu takdirde, arif münafık olmaz mı?]

[- Olmaz!.. Zira, *münafık* ona derler ki, bir gizli itikad ile kayıtlı olup itikadına göre amel eder, ve ettiği amelini kendi de inkar eder Hak’sız sandığı için...

Arif o dur ki, izhar ettiği itikad hakdır. Ve, içinde olan dışına göre zıd gibi görünürse de, hakikatte zıd değildir!.. Arifin dairesi geniştir... İki zıddı dahi birleştirir!.. Ona nisbetler zıd değildir... Allah daha iyisin! bilir.]

SEFERLER FASLI

Şimdi, bilinmesi lazım gelen bir şey daha var... Ki o da, irfan sahibinin başlangıcım ve dönüş yerini bilmesi, nefesine ve rabbine arif olarak, kendisinin nereden gelip nereye gittiğim idrak etmesidir. Bu da aşağıda anlatılacak üç sefere bağlıdır... Mümkün olduğunca bunları da anlatacağız.

Bilmiş olun ki, buradaki seferin manası, manevî yolculuk demektir ve bu yolculuğa hakikat nazarıyla bakıldığında, sonsuz olarak görülür... Ancak anlatılacak bu üç sefer hepsini toplamıştır.

Kişi bu üç seferi tamamlamadıkça, nefesine ve rabbine arif, kamil ve mükemmel olamaz.

BİRİNCİ SEFER

Malum ola ki, her insanın Zat-ı İlahîde bir hakikati vardır. Hak teala o hakikatin (özelliğın) his ve şehadet alemine gelmesini ve zuhurunu dilediğinde, ilk şeklini “aklı kül”de çizer, ki orası “ilahi ilim”dir, “ilahi ayna”dır.

O şekil Hakkın dilediği kadar orada kalıp terbiye olduktan sonra *nefs-i külliye*, oradan *arşa*, sonra *kürsiye* geçer; oradan sonra *semaları* tabaka tabaka geçer ve *aya* gelir...

Buradan ateş küresine, hava küresine, suya ve toprağa geçer. Daha sonra maden, nebat, hayvan, melek, cin ve insana gelir.

“*Mertebe-i insan*”a gelene kadar geçtiği yerlerin her birinde hayli güçlüklerle karşılaşır. Kah yükselir, kah alçalır, türlü fitne ve kötü ahlaklar insana gelip karar kıldığında “*yarım daire*” tamam olur... İşte burada “*esfeli safili*”ne gelmiş olur.

Aynı zamanda burası “*aklı kül*” ve “*alayı illîyi*”nin idrakının da başladığı mertebedir!.. Ki akli kül yukarıda anlatıldı...

Nitekim bu durum Kur’anı Kerim *Tin Suresi 95. sure 4-5. ayette*;

“lekad halaknel insane fiy ahseni takviyimin sümme redednahü esfele safiliyne”
“İnsanı en güzel şekilde halk ettik sonra aşâğuların aşâğısına reddettik.”

İşte insana gelinceye kadar devam eden bu sefere **birinci sefer** denir.

Eğer kişi, bu mertebede kalır, mertebe-i insanın, kendinin, başlangıcına ve sonuna arif olamazsa, ceme eremezse, bu hale “*Fark kablel cem*” yani “cemden önceki fark” denir...

“ettefrikatü bila cemin işrakun”

“Cemsiz fark şirktir” İfadesiyle anlatılmak istenen daire burasıdır.

Kur’anı Kerim *A’raf Suresi 7. sure 179. ayette*;

“kel en’ami bel hüm edallü”

“Sürüler gibidirler, belki daha da şaşkındırlar!”..

Aslına erip hakikatini bilemeyenler yukarıdaki ayeti kerimede belirtilen şaşkınlık içinde sürüler gibi haşrolurlar.

İKİNCİ SEFER

Bu ikipci sefere terbiye ve “müşahede seferi” denir.

Bu seferde *bir mürşîd-i kamilin eteğine yapışıp “akl-ı küll”e uçmak* şeklinde manevi bir yolculuk yapmak gerekir. Buna, “*Hakikat-i Muhammedi*”ye ulaşmak da denir.

Pirlerin himmeti ve gayreti ile “Hakikat-ı Muhammedîye”ye vasıl olması gerekir... Ki bu “*vuslat-ı has*”tır!..

Birinci seferin sonuna yani “sureti insan”a gelinceye kadar, geçtiği her mertebeden “renk”, “ahlak” ve “sıfat” almakla “SÜRÜLER” derekesine inmişti.

İşte bu mertebede bir mürşîd-i kamile ihtiyaç vardır.

Bir mürşîd-i kamil bulunursa, söylediklerine tabi olup itaat etmekle kötü ahlakların hepsini terk edip, evvelki hali gibi temiz ve RENKSİZ olur!.. Ve böyle olmadıkça “akl-ı küll”e dönmek mümkün olmaz!..

Ehlullah katında yetişkinlik, salik için buluğa yani “akl-ı küll”e erip, reşîd olmakla olur. Velayet mertebesi de budur.

Beyt :

**Delile erenler buluğa ererler,
Delili olmayanlar temizlenemezler!.**

Salik “AKL-I KÜL”e vasıl olunca, buluğa ermiş ve yetişmiş olur. Bu hale “*Hakikat-ı Muhammediye*” derler.

Hadîs-i şerifte:

“Evvelüma halakallahu aklî”

“Allah önce aklımı halketti buyrulur,” ki işte bu haldir.

Salik bu makamda “**RENKSİZ**” olur ve “**VAHDETİ**” bulur!..

Beyt :

**Çünkü renksiz rengi bağladı,
Musa musa ile cenge daldı.
Çünkü renksiz istikrarla dağılır,
Musa ve Firavn adalet dağıtır.**

Bu makamda salikin aklı, “*akl-ı küll*”, nefsi, “*nefs-i küll*”, ruhu da, “*RUH-U MUKADDES*” olur.

Bu makarna “*Cemül ba’del fark*” yani “farktan sonra cem” yani farklar görmenin tek görmeye dönüşmesi denir.

Burası Hakka meczub olanların makamıdır. “*Hayret*”, “*heyhat*”, “*birlik*” makamı da derler.

Çok kimse bu makamda halini kaybeder ve ayağı kayar. Salık bu makamda kalır, ileriye geçmeye çalışmazsa kemale eremez, irşad edemez: “HAK”ta kalır, halka dönemez! . .
Aslında bu gayet zevkli bir makamdır... “Allah’da” ve “Allah’la seyir” halidir.

Varlığının katresini deryaya bırakıp başsız ve ayaksız olur!.. Ne alemde ne de ademden haberi vardır!.. Herhangi bir şeyden *zühd yoluyla kaçınmaz*... Şeriatın emirleriyle dahi kayıd altına giremez!.

“Fena Fillah” yani “Allah’da yok olma” denilen bu makamı dahi bırakıp geçmek ve terakki ederek “beka billah” denilen “Allah’la baki olmak” mertebesine ermek gerekir.

Ü Ç Ü N C Ü S E F E R

Bu üçüncü sefer “*Seyr-i anillah*” yani “Allah’dan sefer”dir ve “*Bakabillah*”dır. Cemden sonra farka gelmez... İrşad için, *cem mertebesinden manevi bir inişle fark alemine gelip, beşeriyet örtüsüyle örtünüp, halk arasına karışmaktır.*

Nitekim hazreti Risalet’in ağzından
Kur’anı Kerim *Kehf Suresi 18. sure 110. ayette*; denilmektedir.
innema ene beşerün mislüküm
“Ben de sizin gibi beşerim...”

Bu makamda yemek, içmek, uyumak, evlenmek vardır. Ancak ne ifrat ne de tefrit olmalıdır; tam istikamet ve itidale riayet edilir...

Beyt:
Ne ifrat ne tefrit ola onda,
Doğru yol odur bu meydanda.

Bu mertebeye eren adalet, iffet, istikamet üzere olup; şeriat hükümlerine de tamamen bağlıdır... Ancak farzların dışında türlü türlü namaz ve oruçlarla da kayıtlanmaz!..

Hem kesret aleminde hem de vahdet aleminde “salatü daimün” yani “daimi NAMAZ”, içinde olup; zahiri halkla, batını Hakla’dır!.

Bu zatı ammak gayet zordur...

Halk, zahirde kimin ibadeti, zühdü, takvası çoksa onu büyük görüp, kemal ehli zanneder!..

Halbuki kamilin kemali ise, bu zahir duygu gözü ile görünmez... O kemali görmek için Hakkânî bir göz gerektir!.. Kamil olanı ancak kamil olan görür ve bilir.

Bu daire “*fark ba’del cem*” dairesidir... Yani Cem’den sonra fark halidir.

Hazreti Ali Kerremallahu veche şöyle buyurmuştur:

“*Cem hasıl olmadan farkta kalış, şirktir: Cemde kalıp farka gelmeyiş ise, zındıklık... Cem ile farkın beraberliği ise, tevhiddir.*”

Anlatılan üç makam bunun manasıdır, daha fazla izaha gerek yok.

Kamilin bu makama inişi terakki ve yükseliştir. Bu makarna gelince nefsine ve rütbesine arif olup, kendini bir itikadla kayıtlamaz demek olur... Allah daha iyisini bilir.

Ve yine Hazreti Şeyh Mühyiddin Arabi buyurur ki:

“Arif hiç kimseyi beslediği itikad dolayısıyla kınamaz; bir kimseyi, rabbisi hakkında beslediği itikadından dolayı red ve inkar eylemez... Cümle itikadlan toplamış bir göz gibidir.”

Yani Hakikate vakıf ve aslından haberdar olduğu için... arif öyle toplayıcı bir gözle arif olmuştur, ki o göz bütün görüşleri benliğinde toplamıştır...

İtikadlardan her itikadın hakikatten gelen bir aslı vardır, ki mutlak göz bunu görür!.. Bir mutlak yoktur ki onun kayıtlı bir yüzü olmasın...

Neye ibadet edilirse edilsin, hakikatte o ibadet, vücudu mutlakadır! İbadet ve itikad eden bilse de bilmese de bu böyledir.

Şeyh Fahreddini İraki hazretleri buyurur ki:

“Hak teala kendini bütün eşyanın aynı eyledi, ki kendinden gayrına ibadet ve muhabbet edilmesin!. İlahi gayret bunu gerektirdi.”

Beyt :

**Gayreti, gayri komadı anın,
Şüphesiz O, aynı oldu eşyanın.
Hak diledi ki eşyayı yarata;
Özünden gayrı komadı orada!..
Ki alemde tapanlar Ona tapa,
Ki her yüzden görünen; halk kapa!
Ki insan güzel ahlaka kapılır,
Ve dar gönüller onunla yapılır.**

Kur'anı Kerim *İsra Suresi 17. sure 23. ayette*; şöyle buyrulur:

“ve kada rabbüke ella ta'büdu illa iyyahü

“Rabbin hükmetti ki kendisinden başkasına ibadet etmeyesin!.”

Zaten ibadet, muhabbet, medih, senanın hiç bir yönden başkasına yapılması mümkün değildir.

Hatta, ibadeti “*sanem*”e yani bir “*PUT*”a. olanın dahi hakikatte ibadeti “*Samed*”edir... Zira, “*sanem*”in varlığı, “*Samed*”dendir.

Bütün varlığın, Allah'ın varlığı olduğunu bilene bu durum malumdur.

İşte arif bu manaya vakıf olunca ne kendinin mukayyed bir itikadı olur, ve ne de başkalannın itikadına duhul eder, ya da inkara gider!.

Zira herşey emirlere bağlı olup, emir ve iradenin dışında bir şey olmadığını anlamış oldu.

“lâ mevcuda illa HU” yani “mevcudat O'dur”!..

Ve yine arif, her kişinin mazhar olduğu isim tecellisi itibariyle itikad ve hallerini adabı ile yerli yerinde gördü.

Beyt :

**Bir zerre yerinden kayıp oynasa,
Alem harab olurdu baştan ayağa!..**

Arife şu Ayeti Kerimenin manası da aşık olur:

Kur'anı Kerim *Bakara Suresi 2. sure 115. ayette;*

feeynema tüvellu fesemme vechullahi

“Hangi yöne dönerseniz Allah’ın vechini görürsünüz!”

Çünkü aslında tek bir yüz vardır zaten... Yönler, varlığına nisbetle izafîdir...

Kur'anı Kerim *Rahman Suresi 55. sure 29. ayette;*

külle yevmin hüve fiy şe'nin

“O her an yeni bir şandadır..”

Düsturunca, mertebeler ve makamlar vardır... Her makamda bir oluş ve her mertebede ayrı bir yüz gösterir... Her yüzde ayrı bir güzellik; her güzellikte ayrı bir aşk; her aşkta ayrı bir gamze; her gamzede türlü işve; her işvede türlü oyun; her oyunda türlü naz; ve her yerde de türlü avaze gösterir... Onun için aşık kararsız, tutkun, divane olur... Türlü türlü hallere ve sevdalara uğrar, kah kabz ve celal mazharı, kah bast, zevk, şevk, ve safay-ı cemal mazharı olur... Kah nazla, kah niyazla sıfatlanmış olur. Değişik değişik işve ve nazlarla daima aşk halinde, cilve, şive gösterir ve bunların hiçbirisini! arif reddetmez... Hal böyle olunca, aşık kendini nasıl belirli bir itikad ve hal ile kayıtlasın...

Sevgili, hangi yönden hangi sıfat, hangi libas ve şive ile kendini arzedip cilvekar olsa, gaflet etmeyip; kendini bir yüz ile, bir yön ile kayıtlamaz!.. Ve her yüzden O’nu müşahede eder!..

Tek yüze bağlanıp, kayıtlı olanları dahi mazur görür...

Görüş dairesi geniştir; bilir ki, kayıtlanmak dahi “İlahî şuünat”tan biri, “esma”dan bir ismin lüzümlülüğü icabıdır.

Nitekim Kur'an'da Hazreti Rabbil izzе Hud aleyhisselamın ağzından bu gerçeği şöyle nakletmiştir:

Kur'anı Kerim *Rahman Suresi 11. sure 56. ayette;*

“ma min dabbetin illa hüve ahızün binasıyetiha

inne rabbiy ala sıratın müstekıymın”

“Yeryüzünde hareket halinde olan bir varlık yoktur ki Rabbim onun alnından tutmuş olmasın!.. Muhakkak rabbim sırat-ı müstakimdedir...”

İtikadlar dahi böyledir... Bir şahsın itikadı, diğer bir şahsın itikadına göre eğri görünürse dahi, o şahsın zatında mazhar olduğu ismi itibarına göre, onun “sıratı müstakimi” odur... Mesela, yayın doğruluğu, eğriliğindedir!.

Dalalet, “Mudil” ismine göre doğrudur!.. “Hadi” ismine göre eğri görünse bile, yine de kendi özelliği yönünden doğrudur...

İşte arif, bu manaya vakıf olduğundan, kimsenin dinine karışmaz!..

Ancak, akla bu makamda bir soru gelebilir, ki bu suale, kader sırtına vukufu olmayan cevap vermekten acizdir: ehli ise bilir...

Sual şudur...

Cümle ibadetler ve diğer haller İlahi isimlerin gereği olduğuna, kulun bunlarda bir seçeneği olmadığına göre; herkes bulunduğu hal üzere mecbur durumdadır. Bu da zorlama olur... Zorlama ise zulümdür?..

Cevabı şöyledir...

Bu sual tahkik edilip incelenirse hakikatte iki asla dayandığı görülür...

Birincisi şudur: Mahiyetler önceden yapılmış değildir.

İkincisi de şudur: İlim, maluma tabidir.

Bu iki asla vukuf hasıl olunca, imkan dahilinde kader sırrını anlamak mümkün olur...

Beyan edilen bu iki aslı iyice anlamak icab eder... Bunlar iyice anlaşılınca, Allah'ın yardımı ile, kader sırrını kısmen de olsa anlamak mümkün olur... Çünkü bu iki asıl bu mevzuda anahtar mevkiindedir...

Yukarıdaki iki aslın birinden “mahiyetler” diye sözedildi... “Mahiyet” sözünün ifadesi, cümle eşyanın “İlahî ilim”deki suretleridir... Henüz ilim halinde olup, zuhura gelmemiştir. İşte cümle eşyanın, henüz zuhura gelmeyip, “İlahî ilim”deki suretleri “mahiyet”lerdir... “Mahiyet”lerin diğer bir adı da “ayan-ı sabite”dir...

Hakkın ilmi “Zat”ının aynıdır... “İnsan-ı Kamil” için de bu hal böyledir... Ve bu itibarla *ilim, Zat’ın aynasıdır.*

O mahiyetlere Cenabı Huda’dan feyz, yine onların Zatında olan istidad ve kabiliyetlerine göre zuhur eder... İtikad ve diğer haller de böyledir; “isyan ve küfür”, “iman ve itaat”, istidad ve kabiliyetine göre ezelde ne talep etmiş ise o şey ona feyz olarak verilmiştir.

Mesela, buğdayın istidadı gene buğday; arpanın istidadı arpa; darının ki de darıdır... Diğer şeyler de buna göre kıyas edile... Eğer arpanın dili olsa da ekiciye itiraz edip, beni niçin buğday yapmadın dese, ekicin cevabı “*senin istidadın buydu*” olur... Ayrıca arpa tohumundan buğday ummak ahmaklık olur!..

Bu izahlara göre, her nesnenin mahiyeti ve ayanı sabitesi ezelde, Allahu Tealânın ilminde ne hal ve hususiyet üzerine bulundu ise, ve hangi ismin mazhariyetine düştü ise, zuhura geldiğinde de her birisi kendisinin ezeldeki sıfatı ile aşikar olur... İlm-i İlahînin onda bir tesiri yoktur.

Kur’anı Kerim *Naziat Suresi 79. sure 5. ayette;*

fel müdebbirati emren

“İşleri yerli yerince yapıcılarıdır...”

Hükmüne göre, arif olanlar bu sırra vakıftırlar. Haddi zatında bilinen şey ne hal üzere ise, “ilm-i ilahi” o vecih üzerine alakalı olur... Hangi ismin ve sıfatın mazharı ise, zuhuru öylece gerekir... Ve öyle de zuhur eder... İşte, “*İlim malüma tabidir*” demekten maksat budur.

“Kaza” demek, bütün eşya “ilm-i ilahi”de ne şekil ve ne hal ile takdir olunmuşsa, toplu olarak o şekil ve halde hüküm olunmuştur, demektir.

“Kader” demekse, her varlığın, istidadı gereğince, *sonradan olacak tafsil üzere* yavaş yavaş his ve şehadet aleminde zuhur etmesidir... Yani zamanı geldikçe o şey istidadı gereğince zuhur eder, demektir.

Soru :

Buraya kadar yapılan izahlardan anlaşıldı ki, kişinin bütün halleri, gerek iman ve itikad, gerek küfür, gerek hayr ve şerrin ne zamanda, nasıl zuhur edeceği, o şeyin istidadı ve kabiliyetine göre, lisan-ı hal ile Hak’tan talep etmesine göre imiş... Hepsî, istidad ve zatî

kaabiliyetlerine göreymiş... Hatta sözlerimiz dahil, Hakkın yarattığı ve yaptığı imiş... Halbuki *istidadı dahi veren Hak'tır!*.. Bu da cebir olmuyor mu?

Cevab :

Cümle tahkik ehli katında, istidad yapılmış ve yaratılmış değildir. Zira “mahiyet” yapılmış olamaz. O mahiyetin istidadı, kaabiliyeti ve bütün halleri de yapılmış olmaması gerekir.

“Mahiyet” ilmin suretlerine derler ki henüz onda, yapma ve yaratma yoktur... *Herkesin “ayan-ı sabite”si neyi gerektiriyorsa, onu yapmaya mecburdur; kader sırrı böyle gerektirmiştir.*

Her şey, istidada bağlı olduğunu bilir, kendisinin mahiyeti, “ayan-ı sabite”si ve istidadı ne yönde ise, ona muhalefet edemez ve ondan geçici olamaz. Kendisinde, zamanı geldikçe, yavaş yavaş zuhur edeceğini bilse de, bilmese de zuhur eder, edecekler.

O zat kendi istidadının noksan olduğunu anlarsa elem çeker!.. Yine haddizatında hiç cebir yoktur.

Cebir iki kısımdır... Kabille şayan olan ve olmayan...

Kabule şayan olan şudur: ilahi emirlerin cümlesine uyup, yasakları terkettikten sonra, kendisi için bir fiil ve kudret ispat etmeyip, cümlesini Hak'tan bilmek...

Kabule şayan olmayan cebir ise... Kul bütün günahları işler, ne emirleri tutar ve ne de yasaklardan uzaklaşır; kendisinin işlemiş olduğu fesad ve şerri Hakk'a isnad eder... ve bu halinden edeb etmez!.. Kötü olan bu cebirdir... Bu makamda sual ve cevap çoktur, ehline malumdur.

Bir sofiye sormuşlar şu suali:

- “Hakk'a zulüm isnadından nasıl kurtuldun?..”

O da şu cevabı vermiş:

- “Mülkünde kendinden başka bir varlık koymadım... Cümle mülk O'nun olduğuna göre, zulüm kime ve nasıl olur?.. Mülkünü dilediği gibi kullanır!..”

Bu mevzuda söylenenler kafidir.

Enes bin Malik, Resülullah sallallahu aleyhi ve sellem hazretlerinin kapısında hizmet ederdi. Rivayet olunur ki:

“On sene gece - gündüz yanlanndan ayrılmadan hizmet ettim... Yaptığım işler için, bir kere bana, niçin yaptın veya niçin yapmadın, demedi,” dedi.

Hazreti Resulün, hareketleri, kader sırrına kemaliyle vukufu dolayısıyla böyle oluyordu.

Hazreti Şeyhî Ekber, “Nefahat” adlı kitabında der ki:

[“Hak teala peygamberlerinden, yaptıkları davet zamanında bazı esrarı gizlemiştir... Bunlardan biri de kader sırrıdır. Zira istidadı küfre ve kötülüğe meyyal olana davetin faydası olmayacağına vukuf hasıl olunca, davet emrinden aciz ve kararsız kalır. Davet emri tamam olup da, kafir, münaфіk, mümin ve salihler belli olduktan sonra bu sırrı bildirmiştir.”

“Arif, bütün itikadları câmi olan bir halde duracak dursa yine korku vardır. İtikadını, idrakini, bu mertebeye yüksetmişken dahi bunun her itikadı “mukayyed rabbe” olabilir... O kimse tahayyül eder ki, mutlak rabbi iledir, halbuki ise kendi zannıyladır!..”]

Yani, kendi tasavvurunda var ettiği rabbi iledir; “rabbi mutlak” ile değildir!.. Rabb-i mutlak “rabb-ül erbab”dır, yani rabların rabbıdır...

O arif, herşeyin aslını anladığında, kayıtsızlığa geçip “gayri”yi bıraktığında; şartlanma ve kayıtlıktan bu derece kurtulmuş iken dahi, yine de mukayyed bir rabbe ibadet haline düşme korkusu bulunur; zira bu defa da “kayıtsızlıkla” kayıtlıktan olmuş olabilir ki, gene de emniyetli sahaya ayak basmış değildir... Ta ki “YAKİYN” gele...

Kur’an-ı Kerîm bu hakikata şu ayeti kerime ile işaret eder:
Kur’anı Kerîm *Hicr Suresi 15. sure 99. ayette*;
va’büd rabbeke hatta ye’tiyekel yakıynü
“yakıyn gelinceye kadar rabbine ibadet et!..” *(1)
“Yakîn” ise Allah’tır!..

*(1)Faydalı malumat :

Bilinmeli ki, yakıyn ehli, yakıyn halini üçe ayırmıştır:

- 1 - İlm-el yakîn, hakikata ilm olarak ermdir...
- 2 - Ayn-el yakîn, hakikati hissederek yaşamaktır...
- 3 - Hakk-el yakîn ise, Hakikatle tahakkuk etme halinin zuhurudur.

Bir başka izahla da,

- 1 - kahramanlığı bilmeyi ilm el yakîne,
 - 2 - görmeyi ayn-el yakîne,
 - 3 - kahramanlığı yapmayı da hak el yakîne benzetebiliriz...
- Marifet dahi bu üslûb üzere devam eder... Anlıyan anlar...

Ancak bu mevzuda bir mukaddimenin beyanı lazımdır, ki o, bütün hakikatleri toplamış, “ıtlak ve takyid” nasıldır; ve nasıl itikad sahibi olmak gerekir, ki korkudan kurtulup yakînlik gele...

Mukaddime...

Bilinmeli ki o hakikati câmîa yani herşeyi câmî olan hakikat, ki ona çok isimle “müsemma” da denir. Bunu Hazreti Şeyh yukarıda anlattı...

Bazı arifler bunu “aşk” ile de tabir ettiler... Şeyh Irakî ve tabileri gibi...

Diğer bazı büyükler de “ezeli kuvvet” ve “ezelî nutk” ile tabir ettiler... Şeyh Muhyiddîn ve Sadreddin Konevî gibi... cümlesinin muradı bir Zat ve bir Hakikattir...

Beyt:

**Güzelliğin tek, lakin ibadetler çok çeşit,
Her şeyin O Cemale işareti kesin sabit.**

Anlatılan “Hakikat”ın Arabça’da tabiri “Vücut”, Türkçe’de “Varlık”, Farsça’da “Hestî”dir... Hakikatte ise O hepsinden münezzehtir!..

Ancak anlatmak sadedinde, “vücut”, “aşk”, “nur”, “nefsi rahman”, “varlık” da derler... Murad, bir isim, bir Zattır... O da Haktır.

Hak ise “*vücudu mutlak*”tır. Varlığı “*mutlak*” olarak tabir edenlerde ise, mutlakdan murad, “*takyid*”dir. Bu itlak ile takyidin cemindedir. Bunu, herşeyden ve tenzihden mutlak itibar etmişlerdir. Hatta, tenzihden dahi tenzih etmişlerdir... Ve, “hatta” kaydından dahi tenzihi gerekir demişlerdir... Bu iş ancak zevke dayanır...

Bu duruma göre bir Zat mülâhaza olunabilir ki, vüs’ati geniş, bütün mertebeleri câmi, hepsine muhit ola... Yani, bu anlatılan *mertebelerin hem aynı ola, hem de cümlesinden münezzeh ola!*..

Bu takdirce, hem “*mutlak*”, hem “*câmi*”, hem “*münezzeh*” olur.

İtlak hasebiyle, kemali izzet ile Aziz, istiğna ile Müstağni olup, ona ne naz, ne de niyaz erişir...

İşte bu manaya işaret eden ayetler:

Kur’anı Kerim A’li İmran 3. sure 97. ayette;

“innallahe ğaniyyün anil alemiyne”

“Kesinlikle Allah alemlerden Gani’dir”

Kur’anı Kerim Saffat 37. sure 180. ayette;

“sühane rabbike rabbil ‘izzeti ‘amma yasıfune”

“Rabbın onların vasıflandırmalardan izzet sahibi ve münezzehdir!..”

Şu da aynı manaya işaret eden bir hadîs-i şeriftir:

“Kaanallahu velem yekun şey’en meahu!..”

“Allah vardı, onanla beraber hiçbir şey yoktu!..”

Bu makamda ne isim, ne resim, ne övgü, ne sıfat, bulunur... Cümlesinden münezzeh, herşeyden arınmış, itibar olunur.

Bununla beraber cümle mertebelerde seyreden ve tecelli eden gene kendi olup, her mertebenin aynıdır. Bütün mertebeleri toplayıcı olduğundan, her isim ile isimlenen, her resim ile resimlenen, her övgü ile övülen, her sıfat ile sıfatlanan O’dur...

Bütün mertebelere tenezzül eder, O’nun tenezzülü ise, aynı kemalidir.

Nitekim bu manaya işaret eden Hadîs-i şerif şöyledir:

“Hasta oldum gelip sormadın, aç kaldım beni doyurmadın. ..”

Hatta, sıfatlarda, tenezzüllerde ve mertebelerde zıdları kabul eder. Çünkü O’na zıdlığı sözkonusu değildir.

Hiç bir sıfat yoktur ki, zıddı ile sıfatlanmış olmasın...Bu manayı haslar ve hastan da has olanlar bilir... Ariflere de bu kadar tenbih yeter...

Kur’anı Kerim Hadid 57. sure 3. ayette;

hüvel evvelü vel ahırü vez zahirü vel batnû

ve hüve biküllî şey’in aliyün

“O evvel, ahır, zahir, batındır ve gene O herşeyi bilendir,”

Ayet-i kerimesi dahi yukarıda anlatılan manaya işaret eder.

“İtlak” ve “*takyid*”in ne olduğu imkan dahilinde beyan olundu...

Şimdi bilirsin ki, kayıtsızlık ile kayıt hali dahi bir kayıt olur... Hak cümle mertebeleri “*Muhit*” ismi ile ihata eder.

Kur’anı Kerim *Bakara 2. sure 115. ayette;*

feeynema tüvellu fesemme vechullahi

“Ne yana dönerseniz Allah’ın yüzüyle karşılaşacaksınız!..”

düsturunca, her mertebede yüzü mevcut iken, sadece bir yüze iman edip, diğer yüzleri inkar etmekle Hakk’ı örtmüş olup küfre düşersin!..

Eğer müslüman, bütün zuhur yerlerinden bir zuhur yerinde Hakk’ın varlığını inkar öderse, şeriat ona müslüman demez.

Mesela puta ibadet eden, ibadetini ona tahsis ettiğinden ve onunla kayıtlıktan dolayı küfre düşmüş olur... Yani diğer yüzleri inkar etmesinden dolayı...

Beit :

Küfrü batıl, mutlak Hakk’ı örtmüştür,

Küfrü Hak, kendini Hakk’la örtmüştür.

Ey oğul, bu mana aşağıda belirtilen ayetin sırrına vakıf olana malumdur:

Kur’anı Kerim *İsra Suresi 17. sure 23. ayette;* şöyle buyrulur:

“ve kada rabbüke ella ta’büdu illa iyyahü

“Rabbın hükmetti ki ancak ona ibadet edile...”

Beit :

Cihanın yücesi, engini sensin.

Yerler ne bilmem, madem varlık sensin!..

İtlak halinin hakikatına vakıf olana, “*Arifibillah*”, “*Velîyullah*”, “*Ehlullah*” derler...

Nitekim bu gibiler için Kur’anı Kerim *Yunus Suresi 10. sure 62. ayette;*

“ela inne evliyaallahı la havfün aleyhim ve la hüm yahzenun”

“iyi biliniz ki Allah’ın velilerine korku olmadığı gibi, mahzunluk da yok!”

İrfan sahipleri ve veliler bu zümreye dahil olup, korku ve üzüntüden kurtulmuşlardır... Allahım bizleri bu hallerle manen rızıklandır...

Ve yine Hazreti Şeyh Muhyiddin Arabi buyurur:

“Ariflerin nihayeti Rabların rabbıdır. Rabb-ül erbaba arif olanlar da Allah’a ibadet ederler...”

Muayyen ve “mukayyede ibadet edenler, kendi tasavvurlarında peydah ettikleri mabuda itikad ve ibadet etmiş olurlar. Onlar, kendi düşüncelerinde meydana getirdikleri farklı rablardır... (ki birininki diğerine uymaz)...

Ayeti düşünelim: Kur’anı Kerim *Yusuf Suresi 12. sure 39. ayette;*

ya sahibeyissicni e-erbabün müteferrikune hayrün

emillahül vahidül kahharü

“Farklı ilahlar mı hayırlıdır yoksa tek ve kahhar Allah mı!?!..”

Evet, Vahid ve Kahhar Allah hayırdır!..
Mülkünde kendinden gayri kimse yoktur ki cevap versin!.. Gene kendisi cevap verir...
Hakikaten burada önemli bir ima ve işaret vardır...

O Vahid ve Kahhar olan Allah, bir bendesine “*Kahhar*” sıfatı ile tecelli eylese, onun nazanında cümle şeyler helak olur!..

Kur’an’da bu manaya işaret eden ayet şudur:
Kur’anı Kerim *Kasas Suresi 28. sure 88. ayette*;
“küllü şeyin halikün illa vechehü”
“O’nun yüzünden başka herşey helak olucudur!..”

Kur’anı Kerim *Rahman Suresi 55. sure 26-27. ayette*;
küllü men aleyha fanin ve yebka vechü rabbike zul celali vel ikrami
“Her şey fanı olucudur, ancak rabbın Celal ve İkrâm sahibinin yüzü bakî.”

Bu gün peşinen ölmek gerek!.. Bu ölüm, *irade ile* olmalıdır!..

Haktan gayri cümle eşyanın helakını görüp, kendi dahi helak ve yok olup, tam bir yokluğa girerek, “*fena fillah*”a erer. Hakkın Cemalinden gayri bir şey kalmaz.

Hayli zaman bu yokluk haliyle kalır... Büyük cezbeye kapılır... Bu halde, ne zaman ve ne de mekan kalır... Ne felek ve ne de melek sözkonusu olur... O takdirde sadece Hakk kalmış olur...

İşte bu durumda VAHİD ve KAHHAR olan ALLAH kendi kendine:
Kur’anı Kerim *Mümin Suresi 40. sure 16. ayette*;

“İmenil mülkül yevme”

“Bu anda mülk kimindir... ? Diye hitap eder...

Başka cevap verecek kimse olmadığından azametiyle yine kendi kendine cevap verir:

“İllahî’l vahidi’l kahhar”

“Vahid ve Kahhar Allahındır!..”

Arif tamamiyle tükenip, helak olup, bitmişken:

Cenabı Hakk kendi varlığından yeni varlık ve hayat verir; “*sibgatullah*”a yani “*ilahî boyaya*” boyar, böylece içinde ve dışında bulunan bütün sıfatları değiştir!..

Kur’anı Kerim *İbrahim Suresi 14. sure 48. ayette*; şöyle buyrulur:

yevme tübeddelül ardu ğayrel ardu vessemavatü ve berezü lillahil vahudil kahhar

“O gün yer başka bir arz ile, semalar da başka semalar üe değişir... Vahid ve Kahhar sıfatıyla Allah meydancı çıkar...”

O arife “*Hakkani göz*”, “*Hakkanî kulak*” ve “*Hakkani lisan*” verilir!.. Onunla yokluktan varlığa, ayıklığa geldiği zaman bütün eşyada lisansız olarak sual - cevaba başlar...

O tecelli halinde, ne ilim, ne marifet, ne şuur vardır; orası “*mahv-ı mutlak*” yani “*mutlak yokluk*” halidir... “*sahv*”e geldiğinde, artık anlayışı ve bilişi tamdır!.. Ve yukarıda zikri geçen ayeti kerimenin manası, hal içinde açığa çıkar... Ancak dile getirmeye izin yoktur!.. dilsiz ve gönülsüz okurlar!.. Kulaksız duyarlar!..

Bu hal “*İlm-el yakın*” değil, onun üstünde “*Ayn-el yakın*” ve “*Hakk-el yakın*” halidir.

Arif, bu mertebeye erişince, “*havf ve reca*”dan yani “*korku ve ümid*”den kurtulur... İlham veren O, irşad eden O, hidayete erdiren de O olur!..

Ve yine Hazreti Şeyh buyurur ki:

[*“Ehli keyfîn bütün mezheblere, mülkü, ve makamata karşı tam bir anlayışı, idraki, ihataşı vardır... Bunlar gerek ilahî, gerekse kevnî olsun hiç bir şeye karşı cahil değildir!.. İlmî tam ve kapsamlıdır... Allahu teala veya zuhurları hakkında ne söylenirse, tam keşif sahibi olarak onu söyleyeni, hangi mertebeden ve ne makamdan aldığını ve söylediğini bilir... Ayrıca, söyleyeni de mazur görür ve yersiz görmez!.. Zira, bilir ki Hak Teala yersiz bir şey halletmemiştir...*

Arifin bu görüşte olması Hak tealanın bütün esmasına olan irfânından ileri gelmektedir... bilir ki, bulun mertebe ve makamlar “ilahi esma”nın icabıdır, ve bütün şeyler İlahî İsimlerin zuhur yerleridir... İlahi isimlerin mazharlardaki zuhuru, o zuhur yerinin istidat ve kabiliyetine göredir.”]

Hak teala o irfan sahibine bütün isimleri toplamayı, lütfetmiştir. Böylece, bütün isimleri câmi, dairesi geniş ve ihatalıdır.

Hazreti Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyururlar ki:

“Evvelü ma ufütü cevami-ül kelim...”

“Bana ilk verilen kelimelerin tamamını anlama ve azla çok şey ifadedir.”

Bu da cümle özellikleriyle birlikte “esma-i ilahîye”dir, demek istemişlerdir.

O arif, peygamberlerin varisidir... *“Hakikati Muhammedîye”*ye vasıl olmuştur...

Allah’ın iradesiyle sen de bunları anlamaya çalış.

Muhyiddîni A’rabî hazreti yine buyurur ki:

[*“Bir kemal sahibi “HU” dediğinde, dediği “O” kendisi olur ve izafî kişiliği tamamiyle ortadan kalkmış olur. Şunu anlar ki, bu hal “manfetullah” sırrındandır, herkes bunu bilmez... Ehlullahdan hiç bir kimse bu hale işaret dahi etmemiştir... Ya sırrı açma endişesinden, ya korkudan, yada tehlikeli olduğunu düşündüklerinden...*

Zira, bu halde kuldân “tekvinullah” yani “Allah’ın yaratıcılık sıfatı” zahir olur; yani “HU” dediği zamanda O olarak!..

Zira, bu halde onu kulun lisanından söyleyen Allahu tealadır!.. Buna, “tahtül lafz” yani gizli ifade denir, ki manası, söyleyende zahir; gayrıda ise, gizlidir...”]

Bu halin hakikatini beyan için biraz daha açmak gerek...

Kemal sahibi “HU” dediğinde, o anda kendi varlığını tamamiyle ifna eder...

“Mutu kablel ente mut!..”

“Ölmeden önce ol!..”

Hadîs-i şerifi gereğince varlığını yok etmiş olur, ki bu da “ölüm” demektir... Bu “ölüm” ise irade ile olur...

Zahiren ve batınen varlığından eser kalmayıp, başsız ve ayaksız kendisini “HU” deryasına bırakır... Böylece boğulup yok olur!.. Nam ve nişanı kalmaz...

Bu devreden sonra kendisi “HU” olur... Çünkü, katre deryaya düştü ve aynı derya oldu... “Deryay-ı HU”dan maksad, “deryayı Vahidiyet”tir... “İlahi aşk”tır, “vücut-u mutlak”tır ve “Nur deryası”dır... “Birlik alemi”dir.

Hazreti Resûlullah bizleri irşad için dualarında şöyle derlerdi:

“Allahümmec’alniy nuran!..”

“Allahüm beni nur eyle..”

Zaten nurdu ama bizlere öğretmek için böyle diyordu...

Bilinmeli ki, kendini “HU”ya veren “NUR” olur...

Beyt :

**Varlığı Hakka verin, varlık Hakkın olsun hemin...
Sen çık aradan, kalan yar ola, olası emin...**

Varlığını “HU”ya verenin, “HU”nun aynı olması acıdır midir?..
Bir kimsenin ölüsü tuz gölüne düşse, aynı tuz olur ve temiz olur!

Böylece, iradeye dayanan bir ölümle, kendilerini “Hu”nun tuz deryası misali, varlığına bırakanlar, “HU” olup, “NUR” olup arınıp temizlenirler... Bu oluş imkansız mı?!..

“HU” demek Türkçede “o kimse” demektir; ancak burada kullanılışı ise, “Allah’ın Zati” manasındır. Yani... Cümle varlık, Hakkın “Ben” kelimesiyle kastedtiğini, varlık dahi “Hakkındır”, diye düşünür... Bütün varlığı, kendi de dahil olmak üzere “Zat deryası”na bırakır... Bu halde, Zat’tan başka hiç bir şey kalmaması gerektir...

“HU” ismine devam edenlere bilmek gereklidir ki, “HU”dan maksad, ifade ettiği müsemmadır... “HU” dediği zamanda, ne isim, ne resim, ne zaman, ne mekan, ve ne dahi nişan kalmayıp; Zat-ı “HU”da cümle varlığı ve haliyle kendini yok edip, abdin lisanından “HU” diyeni “HU” olarak bırakması gerekmektedir...

Beyt :

**Evvel ve ahir ne ki var HU imiş;
Batın ve Zahir ne ki var HU imiş;..**

Anlatılmak istenen mana hasıl olduktan sonra, “kul” adı altında, ister “HU” desin, ister “BEN” desin, ister “biz” desin, ister “onlar” desin mana hep aynıdır; murad “O’nun Zati”dir!..

Muhyiddini A’rabı hazretleri şöyle buyurur:

“Anlatılmak istenen bu manaya bir çok arifler işaret bile etmemişlerdir; çünkü böyle icab etmiştir.”

Akla gelen şudur, ki kul, Hakkı “tekin” etmiş olur “HU” dediği zamanda; arkadan, sözde, halk tekinini gelir.

Bunun hakikati şudur ki... “HU” diyen kimse, eğer “mürşid-i kamil”e yetişip kamil olmuş değilse, burda hata yapabilir...

Yani, salık “saki-î hakikat” olan “mürşid-i kamil” elinden aşk badesini içip, “fena fillah” hasıl olmamışsa, “HU” dediği zamanda, kendi zannı ve tasavuru, itikadı ve takyidi üzere Hakkı tahayyül ve tasavvur eder çünkü itlaka ermemiştir!..

Ve böylece de kendi tasavvuruna göre Hakkı sınırlar ve kayd altına alır!.. Dolayısıyla da “HU”yu tekin ve icad etmiş olur ve bundan sonra da kendi peydah etmiş olduğu halika ibadet etmiş olur...

Gerçi Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

“Ben kulumun indindeki zannı üzereyim...”

Buna göre o zanda da Hakkın bir yüzü vardır, lakin kulun tekinini ile zannına göre zuhur edip yüz gösterir... Zira hiç bir mukayyed yoktur ki, mukayyed o mutlakın bir yüzü

olmaya... Gerçi bu halde de kendini tekvin ve icad eden yine kendisidir; ancak, tekvin kuldaki zannın itikadına göredir... ve bu, “mukayyed mabud”dur, mutlak mabud değildir.

Bu hali düşünmek lazım gelir dediği, işte bu haldir, tehlikelidir!

Asıl kemal odur, ki kul “HU” dediğinde; *tamamiyle varlığından soyunup, mahvolup, fena bula; “izafi benliği”, “ilahî benlik”te yok ola!..*

Sonra, bir itikad, zan, kayd tahsisi ile kendini bağlamayıp, yönlerden hususi bir yön ile bağlanmaya... ancak bunlardan sonra, yönlerden hususi bir yön ile bağlanmaya... ancak bunlardan sonra, “mutlak rabb-ül erbab”a bağlanmış olur ve ibadete başlar... Aksi halde, *kendi zannında yaratmış olduğu mdbüduna ibadet etmiş olur...*

Kur’anı Kerim *Casiye Suresi 45. sure 23. ayette;* buna işaret eder:

“efereyte menittehaze ilahehü hevahü”
“Hevasını ilah edineni gördün mü?..”

Bunu çok iyi düşünmek gerekir...

TEKVIN MAKALESİ

Şimdi bilesin, kamil kişi odur ki, nefeslerini kontrol edip, onlara bekçi ola... Gönül hazinesinin kapısında oturup, Hakkın kütüphanesine Hakdan başka fikirlerin girmesine müsaade vermeye...

“etturuku ilallahi biadedi enfasil halayık..”

“Allah’a giden yollar yaratılmışların nefesleri adedince..” hükmü uyarınca, her nefeste hakka yol vardır...

İrfan sahibine yakışan, her nefesini zatı ile Hakdan alıp ve yine hakka vermektir...

Biline ki, insandan nefes çıksa(*ki bu nefis olarak da düşünülebilir*), haddizatında o nefes heyula gibi olup, renksiz iken, kulun itikadı, ameli ve fikri ne ise, nefes o renge boyanıp, o libas ile örtünüp çıkar...

O halde, gönül hanesini muhafaza etmek gerektir. Hakkın rızasına muhalif olan düşüncelerden... Zira, kulun gönlü, “Hakk”ın hazinesi ve kütüphanesidir ve insan onun hazinedarıdır. Hak fikrinden gayri fikirler yol kesici çetelerdir ki, onlara gönle girmeye yol bırakmamalıdır.

Nitekim bu konuda hadîs-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

“Kalbil mü’minü beytullah ve kalbül mü’minü arşullah ve kalbül mü’minü hazainullah ve kalbül mü’minü mir’atullah..”

“Mü’minin kalbi beytullahtır, ve arşullahtır, ve Allah’ın hazinesidir ve Allah’ın aynasıdır.”

İhmal edip Hakkın hazinesini çetelere kaptırır, hırsızlara çaldırır, hali müşkil olur, zira hain sayılır...

Kur’anı Kerim *Enfal Suresi 8. sure 58. ayette;*

“innallahe lâ yühıbbül hainiye”
“Allah hainleri sevmez..”

Beyt :

**Gönülde yarımca Hakkın çerağı,
Kesilir ondan hırsızın ayağı...**

Hakkın yakınlığına ermiş murakabe ehli kimselerin zihnine gelen düşünce ve hatıralar, suret ve zahir ehli kimselerin açıkça yapmış olduğu fiiller ve sözler gibi muamele görür!..

Murakabe ehli Hakkın rızasına muhalif olan düşüncelerinden mes'uldürler...

Bu hale işaret eden hadîste şöyle buyrulmuştur:

“Men dakka dükka; hasenatül ebrar seyyietül mukarrabun..”.

“Kim başkasının kapısını çalarsa kapısı çalınır:

ebrann yaptığı iyi şey mukarreb olana göre kötü şeydir...”

Hakikatte Allahu teala ve tekaddes kendi fikrinden başkasının, bendesinin gönlüne gelmesine razı olmaz; zira orası kendi evidir...

Nitekim bir hadîs-i şerifte:

“Bir kimse gönlüne Hakdan gayri fikirleri sokarsa, Kabetullahı put ile doldurmuş ve puthane yapmış olur..”.

Gerçi kalbde o hatıra ve fikirleri halkeden Allahu tealadır, ancak kul gafleti dolayısıyla mesul olur... Kul o düşünceyi giderip. Hak fikrine tebdil etmezse, ve o düşünce ile mesrur olup bulunduğu gaflet içinde rahatlaşırsa, bu halinden sorguya çekilir...

Bu halin tafsili, *Kur'anı Kerim* Rahman Suresi 55. sure 29. ayette gizlidir:

külle yevmin hüve fiy şe'nin

“Her an O yeni bir şa'ndadır..”.

Bu hal içinde Hak teala daima ve ebedî tecelli üzeredir... O tecellilerde emr-i Hak zahir olup, kullar üzere nazil olur... Ve kulların gönlüne ziyarete gelir... O emr-i Hak, yani “tecelli misafir-i gaybî”dir!..

Hakkın huzurundan yola çıkıp, renksiz olarak kulun kalbine indiğinde, eğer kul gaflette olmayıp. Hak ile ise, o “misafir-i gaybî” olan emr-i Hak, gönüldeki Hak ile birleşir...

Nitekim hadis-i kudsîde buyrulmuştur:

“Ma vesiani arzı ve la semai ve vesianîkalbel mümin!..”

“Yere ve semaya sığmam, müminin kalbine sığarım...”

Bu kudsi hadîsin manasım bir aşık şu beyitle tefsir etmiş:

**Hakka bakan incidir gönül,
İsme müsemmaya mazhardır gönül,
Bir şahin bir anka kuşudur gönül,
Zatı Hakkın varlığıdır gönül!..**

O ilahi emrin kaibdeki ile birleşmesinden kudsî bir güzellik sureti hasıl olur... Şekilsiz ve miktarsız yine Hakka dönüp vasılı Hak olur...

“Minhü bedeu ve ileyhi yeud..”.

“Ondan başlar ve Ona döner...”

Bu geliş - gidiş ruhlar yolundan değil; münezzehe bir inişle olur ve yine münezzehe bir yükselişle geri döner.

Bu geliş - gidişi ne melek, ne de felek aklı farkeder... Ancak, münezzeħ bir ruh görürler, ötesini bilemezler...

O kula “gaybî misafir” olan tecellî her ne vakit gelse, orada Hakkı bulur; böylece de o kul misafirlik hakkına riayet edip, hakkını vermiş olur.

Eğer emr-i Hak kulun gönlüne geldiğinde, orada Hakkı bulamayıp, bir meleğe yani melekî düşünmeye mülaki olursa, bunların birleşmesinden, meleklerle has bir suret hasıl olur; ruhların yükseldiği yoldan yükselip “Sidre”ye kadar uçar ve orada karar kılar...

Eğer emri Hak geldiğinde, insanın sadrında şeytana mülaki olursa, bu sefer ruhanî bir ateş sureti hasıl olur; bu da siyah bir kuş süretinde olup, şeytanların geçtiği yoldan ayın altına kadar yükselir, ondan daha yukarıya çıkamaz ve kıyamete kadar orada kalır.

Ve eğer emr-i Hak geldiğinde, kulun gönlünde bir güzellik bulursa bundan güzel bir suret meydana gelir, güzel bir kuş suretinde cennete uçar, ve orada mizacına göre nimet bulur ve sahibi gelinceye kadar bekler.

Bunlar gibi, kalbe gelen tecelliler ne ile karşılaşırlar ise, ona göre değişik suretler meydana gelir... Daha fazla tafsilata gerek yoktur...

Haddizatında insan, ilahî bir kazanç evidir... Daima o “Zat-ı Hak” tecellî eder ve “emr-i Hak” nazil olur... O nazil oluş, aslında renksiz ve nişansız olduğu halde. Hak teala onu indiği *insanın rengine göre boyar ve onun itikadına, zannına ve amelîne göre çeşit çeşit, renk renk suretlerde icad edip vareder...*

Bunlardan maksad. Hakkın “*tekvin*” sıfatının tecellisinin beyanıdır.

Kamil insan her halde gafil olmaz; “emr-i Hak” olan ilahî tecelli kendisine nasıl renksiz, şekilsiz, miktarsız hali ile geldi ise, aynı biçimde, yine renksiz, şekilsiz ve miktarsız haliyle bırakıp, böylece tecellinin hukukuna riayet edip, geldiği gibi göndermelidir.

İnsanın içindeki düşünce ve tasavvurları, dışarıdaki fiil ve hareketleri, inançları, tahayyülleri, nefesleri bir zerre dahi yok olmaz... Onlar iyi veya kötü, kabiliyet ve istidatlarına göre ahirette türlü türlü şekil ve suretlerle zahir olur... Sahibi ise, onlara verdiği suret gereğince ya nimet bulup lezzet duyar, yahut azap çeker ve incinir!..

Burada gizli olanlar orada aşikar olurlar...

Kur’anı Kerim *Zilzal Suresi 99. sure 7/8. ayette*; şöyle buyrulur:

femen ya’mel miskale zerretin hayren yerehü ve men yamel miskale zerretin şerren yerehü

“Kim zerre kadar hayır yaparsa neticesine erer. kim de zerre kadar şer yaparsa neticesine erer...”

Muhyiddini A’rabî Hazretleri yine devamla şöyle buyurur:

“Bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulur:

“Ve ma halaktuhu fiy hazel mahalli illa hüvallah, halaka külli şeyin.”

“Bir mahal haketmedi ki, o Allah olmasın; herşeyi halketti.”..

(Yukarıdaki cümleyi İsmail Hakkı merhum şöyle tercüme etmiş:

“Hak teala kendi nefsinı halketti...”

Bunu dünya işlerine kullanılan akıl, (akl-ı maaş) red eder!.. Bu da kendi kusurundandır!.. “Akl-ı maaş” ki, “akl-ı cüz’i”dir... Bu hali idrak edemez...

Bunu ancak “akl-ı maad” yani ilim ve irfan ile terbiye olan, geleceği kavrayan akıl anlar ve kavrar...

Haddizatında: Hak teala kendini halketti!.. demek, zahiren iyi görünmez!.. Ama, hakikati cihetiyle gerçektir!.. Bedii’dir!.. Yani hayret verici bir haldir. Dünyalık akıl elbette bunu inkar eder: çünkü anlayış ve idrak sahası dışındadır.

Her kim. Hak teala hakkında bir kelam etse, kendi nefsinde Hakka bir suret vermiş olur... İbadet dahi etse, o tasavvur ettiği şeye ibadet eder... O da Allahu tealanın kendidir; başkası değildir... *Kulun, tasavvuruna, itikadına ve zannına göre, kalb aynasında yüz gösterir...*

Asıl meseleye geliyoruz...

Bu halde, kulun tasavvuruna göre zuhur eden Hakkı, o kul halketmedi, ancak, “Hakkı mutlak”, kendi kendini halketmiş olur!.. Her şeyin halikı Allahu tealadır; O’ndan başka Halik yoktur...

O kulun itikadında zuhur eden dahi Hakkın varettiği “eşya” cümlesindedir... Onu dahi Hak teala halketmiştir... Gizli ifadede “*Hak kendini yarattı*” cümlesinin derin manaları bulunur...

Bilesin ki, “*halk*”, “*ce’al*”, “*ıcad*”, “*sun*” ve “*tekin*” bu makamda, hepsi bir manaya delalet eder...

- Halk’ın manası halk etmek;
- Ce’al’in kılmak;
- İcad’ın varetmek;
- Sun’un kudret eseri göstermek;
- Tekvin’in ise, görünmeyen şeyi meydana çıkartmaktır...

İfadeleri bir miktar aynı gibi görünse de hepsi aynı yola çıkar... Hepsinden de murad, *Hakkın zuhur ve tecellileridir...*

“*Hak kendini halketti*” demekten murad, düşünen kulun tasavvurun ve zannına göre, kendine izhar eder, demektir...

Şöyle bir misal vardır... Bir kimse aynasız olarak kendini müşahade etmek, görmek ve bilmek isterse pek kolay olmaz... Fakat, bir ayna ile kendini görürse, bunda ayrı bir safa vardır...

Onun için Hak bu alemi ve Ademi halk ederek, varlığına ayna eyledi. Ancak *alem aynasında, kendinin aksini; Adem aynasında ise aynını görüp* temaşa eyler...

“*Adem*”den murad *insandır...*

Ademi ve Alemi halkedip, kendine ayna kıldı demekten murad; *kendini ayna suretinde izhar etti*; ve yine “Celali” ile “Cemali”ni o aynada kendine arzedip ve bir yüzden bakarak kendi güzelliğine aşık olup, hayran kaldı ve niyaza daldı... Bir diğer yüzden maşuk olup naz ve işveye girdi... Kendi güzelliğini, kendine arzedip, cilvekar olup tecelli etti demektir.

Burada bakan, bakılan, bakmak ve ayna aynı şeydir... Ve bu, “*İnsan-ı Kamil*” öyle bir “*mutlak*”tır; saf parlak yaldızlı “*ayna*”dır ki, mutlak Cemal olan hak, *kendi kendini kayıtsız ve şartsız orada müşahade eder.*

İnsan-ı Kamil’in aynası, Hakkın tecellisine göredir!.. Diğerlerinde olan tecelli, kulun zannına ve kabulüne ve itikadına göredir...

Allah, Hakkı söyler ve doğru yola hidayet eder.

Hazreti Şeyh Muhyiddin A'rabî kaddese sırrıhu aziz “Fusüs” isimli kitabının son kısmında, yukarıda zikredilen mevzularla ilgili bazı sözleri vardır... Onları kısmen buraya alıyoruz...

Hazret şöyle buyurur:

[“İtikad edilen Allah, kulun zannına göre tasavvur ettiği ilahdır. O da sıfattır!.. O kulun senası, kendi itikadı ve zannı üzere olup, dolayısı ile övgüsü kendi zannınadır. Bu sebeble diğer itikadları kötüler.

Eğer insaflı olsaydı böyle yapmazdı... Zannında bu mabudu meydana getiren kişi cahildir. Bu yüzden diğer bütün itikadlan şeksiz kötüler ve itiraz eder... Kendi itikadının hilafına görüldüğü için, diğerlerinin mabudlar hakkında olan itikatlarına karşı gelip, onlarınkini inkar eder...”]

Eğer, Şeyh Cüneydi Bağdadî hazretlerinin:

“levnün mai levnün inaihi...”

“Suyun rengi, kabinin rengidir..”.

sözünü duymuş olup, manasını anlamış olaydı, hiç karşı gelmez ve her itikad sahibinin itikadını sahibine teslim edip, irfan sahibi olup Hak teala hazretlerim her surette görüp, bilip, idrak ederdi.

O kendine özel bir mabud tasavvur eden kişi “zan” sahibidir. Ne alimdir, ne arif... Onun için Allahu teala **“ene inde zanni abdihi’**, yani **“kulumun zannı üzereyim”** buyurdu...

Yani, ben kuluma ancak itikad ettiği surette zahir olurum... Bu itikadı ister itlak, ister takyid cihetinde olsun...

Çeşitli itikadlarla itikad edilen ilah, muayyen, mahdud ve sayılıdır... Kulun kalbine sığın ilah da O’dur... Yani, Hakkın bir tecelli yüzüdür... Başka ilah demek değildir...

Ama mutlak olan ilah, Cemal sahibidir ve O’ndan başkası bulunmaz. Ve hiçbir yere de sığmaz... *Gönüle dahi sığmaz... Nasıl sığsın ki, cümle eşyanın aynıdır!..Zatından gayri bir şey yoktur!.. Gönülün dahi aynıdır. Hatta “kendi, kendi varlığına sığar veya sığmaz” demek caiz olmaz... İşi buna göre düşün ve anla!*

Yukarıda anlatılanlar hakkında bir misal getirmek isteriz ki, daha kolay anlaşılınsın... Bir sevgilinin güzelliğine bakılsa ve onun etrafında yüzbin ayna konulsa, o sevgili kaç yüz bin görülür...

Ama aslında bir sevgili ve bir yüz iken, o aynaların istidat ve kabiliyetlerine göre kiminde parlak, kiminde kederli, kiminde doğru, kiminde eğri büğrü gösterse; ve bir kimse de sevgilinin ancak bir aynadaki resmini görüp, diğerlerini inkar etmiş olsa, “arif” olmuş sayılmaz.

Arif olan, bütün aynalardan görünen sevgilinin türlü suretlerini tasdik eder... Hatta ayna ile veya aynasız dahi görür...

Beyit :

**Nice yüzbin göze görünen bir suret imiş aşikar,
Kendi güzelliğine yine kendi olmuş talebkar...**

Bu misali de fazla açıklamak icab etmez... Arif ne kadar düşünürse ve zevk alırsa, o kadar misal bulur...

Son bir misal daha verelim...

Bir kimse güneşin ışığını görmeden hayli zaman karanlık bir yerde kalsa; günün birinde o kaldığı yere renk renk camlar açılrsa ve sabah güneşi doğduğunda o camlara vursa, içeriye renk renk ışıklar dolar...

O zat bunlara bakarak güneşin rengi yeşildir, kırmızıdır diye türlü zan ve iükadlara düşer... Hayal ve tasavvura kapılır. Ama irfan sahibi, işin Hakikat halini bilir ve yine bilir ki, “*suyun rengi, kabının rengidir*” ve bütün eşyaya ışık veren Hakkın nurudur.

Nitekim *Kur’anı Kerim* Nur Suresi 24. sure 35. ayette;

“allahü nurüssemavati vel ardı”

“Allah semaların ve yerin nurudur...” buyrulur ki bunu açıklar...

İrfan sahibine göre iki cihanın aynasından görünen bir yüzdür... Hal böyle iken, her arif, kendine has bir kemale ermiştir...

Ve o kemalden şöyle derler...

“Ma reeytü şey’en illa rüyetullahu ba’dehu!”

“Akabinde Allah’ı görmediğim hiç bir şey yok”

“Ma reeytü şey’en illa rüyetullahi fiyhi”

“Birşey görmem ki onda Allah’ı görmüş olmayayım”

“Ma reeytü şey’en illa kablehu”

“Her şey’den evvel O’nu gördüm’

“illa Allah!”

“Ancak Allah”

“La yeralhu illa Allah”

“Allah’ı ancak Allah görür”

şeklinde beş ayn seviyeden ifadede bulunmuşlardır arifler... Ki bunlar “*afak*”ta yani dışta olan görüşlerdir...

Arif-i kamil bu beş görüşün tamamına vakıf olduktan sonra; nefsinde beş görüşe daha vakıf olur ki, bunlar “enfüsi” dir... Açıklanması da burada münasip değildir...

Belki keşfi haramdır!..

Arzu eden kimse İnsan-ı Kamil’in eteğine yapışıp, ondan taleb etsin... Zira, “Men lem yezuk lâ yu’raf” yani “tadmayan bilmez” kaidesi vardır, yazı ile olmaz... Yaşamak gerektir vesselam.

Yardımcı Haktır... Allahu Tealanın yardımı ile tamam oldu.

SDFDFGDFGDFG

KAYNAKLAR :

1. KUR'ÂN ve HADİS
2. VEHB : HAK'kın hibe yoluyla verdiği ilim.
3. KESB : Çalışarak kazanılan ilim.
4. NAKİL : Muhtelif eserlerden ve sohbetlerden, müşahede ile toplanan ilim.

DAHA EVVELCE ÇIKAN KİTAPLARIMIZ (GÖNÜLDEN ESİNTİLER)

1. NECDET DİVANI
2. HACC DİVANI
3. İRFAN MEKTEBİ HAK YOLU'nun seyr defteri
4. LÜBBÜL LÜB - ÖZÜN ÖZÜ "Osmanlıcadan çeviri"

ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞIMIZ KİTAPLARIMIZ

5. NAMAZ VE EZAN'ı MUHAMMEDI'nin bazı özellikleri
6. İSLAMDA MÜBAREK GECELER VE HAKİKATLARI
7. KELİME-İ TEVHİD DEĞİŞİK YÖNLERİYLE
8. CİBRİL VE HAKİKATLERİ
9. SURE-İ YUSUF VE DERVİŞLİK
- 10- ALTI PEYGAMBER VE DAHA BAZILARI

NECDET ARDIÇ
ERTUĞRUL MAH. HÜSEYİN PEHLİVAN CAD.
NO. 35/A 59-100 TEKİRDAĞ

TEL. EV : 0 - 282 - 261 43 18
İŞ : 0 - 282 - 261 32 40

**Canlara canan olacak,
Kendini onda bıulacak,
Sonradan baki kalacak,
Ehli irfân arıyorum.**

**İdrâk ile bilip gelen,
Beşer kabuğunu delen,
Kendini bir ayna eden,
Ehli irfân arıyorum.**

**Hakkın Nuruna gark olun,
Kelâmullah'a harf olan,
Alemlere rahmet olan,
Ehli irfân arıyorum.**